

El racisme explicat a un núvol

Arnau Pons

A Carles Torner, per una pedagogia de la memòria

Pour moi, avec la licence du physiologue, j'aimerais mieux dire obscurément les choses utiles à tous les hommes, quand même personne n'y comprendrait rien, plutôt que composer avec les opinions reçues pour recueillir la louange qui tombe drue de la bouche de la plupart.

Epicur, sentència 29, en la versió de Jean Bollack

Guardo con l'occhio
d'un'immagine gli addetti al linciaggio.

...

Passivo come un uccello che vede
tutto, volando, e si porta in cuore
nel volo in cielo la coscienza
che non perdona.

Pier Paolo Pasolini, «Poesie mondane» (21 juny 1962)

COMENÇAR DE ZERO

Així comença *El racisme*, l'assaig ja clàssic d'Albert Memmi, en la seva edició revisada i publicada el 1994:

Hi ha una cosa sorprenent i paradoxal en aquest afer, a més a més de tràgica. Ningú, o gairebé ningú, no vol ser percebut com a racista i tanmateix el discurs del racisme

continua actuant avui dia de manera tenaç. Quan li busquen les pessigolles, el racista ho nega tot i es fa fonedís: Racista, ell? De cap de les maneres! L'insulteu si hi insistiu.¹

Així és. Encara que el discurs racista sigui percebut majoritàriament com a nociu i caduc, encara que hagi estat refutat manta vegada per científics i experts, encara que any rere any s'editin llibres per a infants i adults amb l'objectiu directe o indirecte d'eradicar-lo, el discurs racista continua sotjant a cada cantonada. Els qui avui dia

Arnau Pons és poeta, assagista i traductor.

defensen de bat a bat una jerarquia biològica o sociològica racial solen estar ben identificats; entre altres coses, perquè ells mateixos o els seus seguidors es fan identificables amb les seves accions violentes. D'altres, per interessos polítics, aprofiten el seu lloc o la seva figura per introduir el discurs del racisme en la societat mitjançant l'estigmatització de tot un grup humà, a qui acusen de desestabilitzador, i recorren a la por, a l'odi o a la sospita per fer adeptes. El problema se'ns presenta, però, sota una forma molt més relliscosa quan el racisme ja no es fa tan perceptible, quan es torna subtil i difús i salta allà on menys ens l'esperem, de vegades d'una manera ambigua i subreptícia, d'altres més hipòcrita i refinada, o fins i tot paradoxal. És a dir, quan irromp allà on mai no hauríem dit que ho faria i malgrat els esforços que s'han fet en contra seva en àmbits com ara la universitat i la cultura. Per què? Albert Memmi apunta un fet incontrovertible:

El racisme ens pot *temptar* a quasi tots; sí. Hi ha en nosaltres un terreny adobat que pot acollir i fer germinar les llavors del racisme, per poc que no prenguem les mesures necessàries per evitar-ho. Correm el risc de comportar-nos com a racistes cada vegada que ens sentim amenaçats, ja sigui en els nostres privilegis, en els nostres béns o en la nostra seguretat. Ens comportem com a racistes quan volem restablir un equilibri que creiem perdut o a punt de perdre's. La temptació és constant, efectivament, i el racisme és, sense cap mena de dubte, una de les respostes més esteses del món humà. Està en les nostres mans de no caure-hi; d'esbandir la por, d'analitzar l'amenaça, tan sovint il·lusòria, de defensar-nos d'una altra manera que no sigui amb la fabulació

destructora de l'altre. Però no guanyarem res, certament, si tanquem els ulls davant d'aquest aspecte de la realitat humana. Ben al contrari, és fent-ne un inventari detallat que podem esperar reeixir.²

Per la seva banda, Emmanuel Levinas remarcava això en una entrevista:

Efectivament: l'antisemitisme és un sentiment molt estès arreu del món! A més a més, no el podria determinar des d'un punt de vista «estadístic». Perquè hi ha un altre tipus d'antisemitisme que encara és molt més detestable: aquell que no és mai anomenat. És –no cal dir-ho– el més pèrfid, el més nociu i el més perillós. En una paraula: el més execrable!³

Ara em toca a mi de fer aquest inventari detallat de què parla Albert Memmi i d'assenyalar també el camí que mena cap a aquest altre antisemitisme que costa tant d'anomenar segons Levinas, ja que ningú no en parla mai, tot i ser evident –o que, quan és assenyalat i denunciat, tot d'una és negat per una majoria connivent. I si encara cal que distingeixi el racisme de l'antisemitisme, diré el que ja s'ha dit: que el segon és simplement una variant del primer i que la seva especificitat resideix en el fet que el jueu està inscrit tan profundament en l'ideari occidental –per la teologia, per la història, per la llengua, per la cultura, pel folklore– que al cap i a la fi encarna una mena d'alteritat primigènica que l'antisemita s'esforça per rebaixar o destruir, ja que la viu obsessivament com una amenaça constant per a l'hegemonia de la seva pròpia identitat.

El fet és que ens trobem davant d'un cas molt particular de racisme i d'antisemitisme

en la cultura catalana actual que s'allarga i creix i s'envitricolla simptomàticament més del compte. Els motius són diversos, però hi ha, per damunt de tot, més enllà dels interessos personals –que també hi són–, una curiosa barreja d'orgull irresponsable i d'incapacitat per a la reflexió, de manera que és impossible, de moment, qualsevol mena de debat racional. Perquè una vegada es perd de vista la relació, ço és, la relacionalitat amb l'altre, tot neda. No dubto gens que moltes de les coses que ja he dit i que encara diré no són sinó obvietats en altres llocs. N'he fet l'experiència molts cops. Obvietats que aquí no fan forat, malauradament. I si no fan forat, és que aleshores s'ha produït una curiosa separació en la manera de viure i de fer viure el fet literari amb relació a altres cultures. Per això sóc del parer que cal obrir al màxim aquesta polèmica, presentar-la a tota mena de sensibilitats i també en altres llocs. Pel que fa a mi, mai no em donaré per vençut perquè també, com Albert Memmi, penso que «la lluita contra el racisme exigeix una *pedagogia contínua* des de la infància fins a la mort». ⁴ Per això no faig comptes de claudicar; ben al contrari. Cal posar en evidència aquells que no volen escoltar per racisme i que ara mateix s'atrinxeren en una actitud racista, una vegada i una altra, ja sigui en mitjans acadèmics, en llibres que es presenten a l'entreforc de la literatura i de la filosofia, o sota la forma de pamflets presumptament subversius i finalment integrats al sistema literari. Si ells imposen finalment la seva visió de la literatura –amb el menyspreu i la violència envers els altres, els diferents o els dissidents, com a elements necessaris– no serà perquè ens hàgim mantingut callats. Cada vegada haurem maldat perquè se senti un «Això no».

Així doncs, davant de tots aquells que acaben per defensar, d'una manera o d'una altra, amb subterfugis o sense, l'aforisme de Cutillas sobre el genocidi jueu com a homenatge i senyal d'una elecció –Agustí Colomines (UB), Enric Vila (URL, una universitat que es defineix com a cristiana), Jordi Marrugat (UAB)–, i davant de tots aquells que intervenen, amb piruetes o sense, en la legitimització intel·lectual i l'assimilació artística del Taller Llundàtic després que s'hagi destapat amb coses com *Sabó fluix de camp de concentració*, amb imatges escabroses que denigren el patiment dels *muselmänner*,⁵ o com l'*Acte onanista davant dels nostres pares indefensos i despallats*, amb crides a *eliminar* els gitanos andalusos de Mallorca, tal com van fer els nazis –Maria Muntaner, Antoni Artigues i Margalida Pons (UIB), Lleonard Muntaner Editor i les PAM (també cristianes), Jaume C. Pons Alorda i Pau Vadell, Jordi Marrugat (UAB)–, n'hi ha prou amb citar aquesta constatació d'Albert Memmi:

Alguns racistes no li desitgen una mort violenta, al negre o al colonitzat: més aviat els troben divertits. Però la seva mort i el seu patiment els fa riure més que no pas compadir-se'n: no són ben bé éssers humans, amb una mare o amb fills, sinó una espècie d'animals; és més fàcil considerar la desaparició, l'eradicació d'animals que no pas de persones.⁶

És el que ja venia a dir Idith Zertal quan explicava que, per a Cutillas, no hi ha cap mort ni cap patiment concrets darrere de la paraula *Holocaust* –ja que *és només una paraula*, una abstracció–, així com tampoc no hi ha cap humanitat concreta darrere de la paraula *jueus*. Ara bé, la cosa agafa encara un to molt més macabre amb el Taller

Llunàtic, perquè ells sí que tenen al cap un grup humà específic quan demanen l'eliminació dels gitanos andalusos de Mallorca i fan una referència explícita a un «tractament especial», o quan fan mofa de l'estat de màxima degradació dels presoners jueus dels camps nazis amb caricatures pornogràfiques. Però convé assenyalar que entre tots dos casos hi ha algunes similituds, ja que en el fons els qualificatius d'«homenatge» (Cutillas) i de «tracte suau i exquisit» (Taller Llunàtic), associats a un genocidi, no són sinó el producte d'una mateixa mentalitat. No dubto que totes les persones que estan implicades directament o indirectament en aquestes formes de racisme refinat alçarien la veu si aquesta mena de violència es fes contra els catalans, i encara l'alçarien molt més si els artífexs no fossin catalans —ja que difícilment hi veurien un art subversiu o una variant de la llibertat d'expressió. No és això, el racisme? I no el tenim molt ben instal·lat, aquí, i també molt ben tolerat, ben assimilat i fins i tot ben protegit?

EL CAS ESTRANY DEL DR. JEKYLL I MR. HYDE

La postmodernitat no hauria de ser mai l'excusa per a practicar el cinisme intel·lectual o el terrorisme crític. És cert que preconitza una relativització de certes idees i teories, i una desconfiança envers alguns corrents del pensament occidental, i per això mira de negociar sovint entre pensadors oposats, per tal de tendir a l'amalgama. També és cert que moltes vegades permet l'entrada d'una nova forma d'irracionalitat, o d'una racionalitat irracional si se'n pot dir així. En aquest sentit, Jordi Marrugat seria un cas límit d'aquesta pràctica eclèctica. Es

fa estrany de veure el llibre de Zeev Sternhell, *Les anti-Lumières*, citat positivament per un postmodern i més encara per algú com ell.⁷ Perquè si en l'àmbit de la crítica Marrugat ens assegura que camina per dins el solc que han deixat Descartes i Kant, per contra, quan escriu *a fons* sobre poesia, no fa sinó adoptar una actitud heideggeriana d'estar per casa, emperò sense negociar mai, ni enlloc, entre aquestes dues vies antagòniques, de manera que escenifica un desdoblament del tipus *Dr. Jekyll i Mr. Hyde*, però en el qual Jekyll, sense canviar mai d'aparença ni de costums, acaba per parlar la llengua de Hyde. No és que es produeixi en ell una escissió problemàtica entre catalanitat i cosmopolitisme, més aviat és que Descartes i Kant són *només dues paraules* al servei d'una nova forma pseudoil·lustrada d'irracionalisme ètnic.

Així doncs, segons l'argumentació que Marrugat exposa a la seva «Cacera de bruixes en la cultura catalana»,⁸ la paraula *Holocaust* no pot dir el mateix per a Cutillas que per a Zertal, ja que per a Cutillas «és només una paraula» —cosa que ja havia constatat Zertal, de fet—,⁹ amb la qual juga simplement d'una manera provocativa per tal de fer literatura. (D'acord, Marrugat. Però és important tenir present en quina frase s'insereix aquesta paraula, a qui va adreçada i amb quina finalitat. A més a més, aquesta no és, ni de bon tros, l'explicació que en fa el mateix Cutillas quan exposa la seva empresa aforística: «He intentat traspassar la línia roja que suposa *per a nosaltres* el genocidi jueu».¹⁰ En canvi —concedeix Marrugat—, és comprensible que Zertal es trasbalsi amb l'aforisme de Cutillas perquè en fa una lectura diferent, de tipus polític, en tant que jueva tocada personalment per aquest esdeveniment històric, per bé que es

tracta d'una lectura en el fons desencertada, ja que no té en compte que l'aforisme en qüestió pertany a l'espai literari català, que Zertal no coneix, com va remarcar Agustí Colomines a la seva manera («turista intel·lectual»), un desconeixement que ella comparteix amb la resta d'«autors estrangers» d'*Escriure després*, ja que ells també desconeixen la literatura i el context catalans, com assegura i repeteix Marrugat.

I tanmateix Marrugat no s'està de presentar la polèmica d'una manera ara reduïda, adés amputada i després escamotejada, perquè és només així que pot fer creure que hi replica. És la seva tècnica de sempre. Tampoc no s'està de tergiversar a l'engròs, com quan assegura que jo qualifico de nazi o de racista tota persona que discrepi del que jo he dit. Ja vaig advertir aleshores, contra les lectures vertiginoses: «I amb això no dic el que segurament es dirà que he dit: “que *Els Marges* és una revista nazi”, sinó que la semblança de fons mereix de ser remarcada, per tal de ser pensada fins ben endins». ¹¹ D'altra banda, no deixaré mai de pensar que aquell que excusa o defensa un racista és perquè és també un racista. I més encara en un afer com aquest d'ara, en què hi ha un grapat d'entitats implicades en denúncies de racisme.

Marrugat passa per alt –i ho fa ben a posta– que Agustí Colomines –no pas a títol personal sinó havent signat el seu text com a professor d'història a la UB i també com a director d'Unescocat, i per tant valent-se d'aquestes dues «acreditacions»– va vexar Zertal a l'*Avui* amb un qualificatiu de connotacions populistes, i també escamoteja que no va deixar reproduir els propis textos a *Escriure després*. No diu tampoc que Colomines va comparar Zertal –també professora d'història contemporània com ell i per tant col·lega– amb un periodista

japonès que hauria escrit positivament sobre el règim de Saddam Hussein arran del seu tracte benèvol amb els gitanos d'Iraq (unes associacions força problemàtiques i comprometedores, pel que se'n desprèn entre línies). I tampoc no dóna fe del to mo-feta emprat pel «professor universitari» en la seva rèplica, així com de la seva banalització del genocidi jueu, una banalització que després va voler esmenar a tot preu amb uns textos hipòcrites i confusionaris, ¹² bo i escudant-se darrere de l'assaig de Zygmunt Bauman sobre l'«Holocaust» ¹³ (un autor de moda, criticat precisament per Zeev Sternhell a *Les anti-Lumières*, el mateix Sternhell que Marrugat cita en un altre lloc per denunciar alguns escriptors catalans «irracional» que ell detesta, cosa que posa en evidència el seu ús irresponsable i incoherent dels autors que cita com a autoritat, amb una rònega remissió a peu de pàgina i sense argumentar res). ¹⁴

Per tant, segons la presentació que fa Marrugat de la nostra polèmica, Colomines *simplement* hauria discrepat del que va escriure Zertal per tal de demostrar que aquell aforisme era *simplement* literatura. Ens hauríem de preguntar, d'entrada, si algú (com Cutillas) que a la solapa del seu llibre es presenta com a historiador i filòsof, i que, a més a més, se serveix de Nietzsche i de Heidegger (en l'epíleg d'aquest mateix llibre) per explicar de quina manera pretén abordar el món (ço és: «destruint-lo»), fa exactament literatura. O si fa *només* literatura. Són un detall de gènere i de contingut que no pot menystenir un defensor de Descartes i Kant –i sobretot de Sternhell!– quan exerceix de crític en un afer que arrenca tot just a partir d'un aforisme antisemita que ha estat escrit per un heideggerià embalat d'última fornada.

Quin sentit pot tenir, a més a més, per a un crític seguidor de Kant com Marrugat aquest «per a nosaltres» de Cutillas quan diu: «He intentat traspassar la línia roja que suposa per a nosaltres el genocidi jueu»? Què és una literatura que afirma ser feta exclusivament «per a nosaltres»? I qui l'encarna, d'altra banda, aquest «nosaltres»? Quin seria aleshores el sentit i l'objectiu d'una literatura feta per a un «nosaltres» des d'una provocació que no afecta aquest «nosaltres» i mitjançant la banalització de l'assassinat de sis milions de persones que no arriben ni tan sols a ser «elles» i «ells»? Pot una cosa que «és només una paraula» provocar, si no remet a res? Com funciona, aleshores, la provocació? Què designa, en definitiva, un terme que «és només una paraula», com ara *Holocaust*, un cop embotit dins una provocació que implica malgrat tot uns individus que ja no poden protestar perquè van ser assassinats i que va adreçada en primer lloc al poble al qual pertanyen (o al qual se'ls va fer pertànyer mitjançant una racialització) i en virtut de la qual es pretén fer una literatura exclusiva per als catalans? La literatura és allò que es fa amb paraules evacuades de sentit, sense referent? Existeix enlloc una literatura que només pot ser llegida correctament per un «nosaltres»? I si de debò està escrita «per a nosaltres», això l'eximeix de ser criticada per nosaltres, els autors d'*Escriure després*? És Marrugat tan kantianista com diu que és, o és senzillament algú que es destapa clarament com a racista quan veu que en podrà treure algun profit, com sol passar sovint, tal com demostra la Història més recent? O és que ell no critica mai la literatura de la pròpia tribu? Per què *Escriure després* ha de ser, doncs, un llibre «fraticida»¹⁵ i no ho són també les seves crítiques vertiginoses¹⁶

contra un bon grapat d'escriptors catalans que ell no s'està d'insultar i de desqualificar cada vegada que els esmenta? És l'acadèmia catalana el lloc privilegiat en què es decideix la naturalesa de la crítica i el significat únic dels textos escrits en català? I si les coses ara per ara són així, no és aleshores l'expressió «cacera de bruixes» una ridícula catacresi en la ploma de Jordi Marrugat? I ara l'última pregunta: si alguns autors estrangers d'*Escriure després* han demostrat una sòlida trajectòria hermenèutica –hi figura per exemple el fundador de l'Escola de Lilla– i a més a més coneixen de primera mà alguns dels autors també estrangers que Cutillas cita en el seu llibre, i a sobre es dona el cas que coneixen també prou bé quin és el context català en el qual s'ha escrit *Viure mata*, la repulsa de Marrugat no té, doncs, inequívocament, un caràcter ètnic?

En lloc de retreure-li, a Cutillas, que hauria d'haver tingut en compte les possibles lectures de tipus polític –i per tant anti-antisemita–, d'acord amb la seva doble formació d'historiador i de filòsof, i d'acord també amb la línia tribal del seu llibre; en lloc de retreure-li, a més, que s'hagi deixat emportar pel racisme quan ha sortit a la palestra per justificar la seva empresa,¹⁷ Marrugat prefereix tirar pel dret en la seva defensa del que ell considera amenaçat (la universitat, la catalanitat, «nosaltres») per culpa d'un llibre ple d'estrangers desubicats i de falsos intel·lectuals, i fa valdre, ampul·losament, com a garant, el nom de la Universitat Autònoma de Barcelona per rubricar la seva crítica d'*Els Marges*, tal com va fer Colomines amb la Universitat de Barcelona i la Unesco. Però enlloc no hi ha, ni en l'un ni en l'altre, una veritable argumentació, sinó un reduccionisme i una hipocresia que aclaparen, i que són utilitzats

per a la defensa cega d'una identitat que es veuria qüestionada per unes reflexions empipadores, en bona part vingudes des de l'estranger. I vinga cortines de fum.

Per afegitó, Marrugat afirma que jo hauria trobat en una «desavinença» entre dues lectures divergents «la possibilitat de construir-[me] públicament com el defensor de l'ètica i la justícia en una societat racista». ¹⁸ Si llegim l'encapçalament –amb fets i dates– que presenta i contextualitza el text d'Antoni Mora i el meu en aquesta revista, veiem que la publicació de l'aforisme sobre l'«Holocaust», així com la seva promoció per la revista *Benzina* (feta amb el patronatge del Departament de Cultura de la Generalitat) i el debat posterior entre Zertal i Colomines (en tant que director d'Unesco) a l'*Avui*, va donar lloc a una carta de protesta (molt ferma) adreçada a la Generalitat per part de tres entitats jueves catalanes que no se'n podien avenir, de veure com intel·lectuals i institucions del país banalitzaven manifestament la destrucció dels jueus d'Europa als mitjans públics. I com que la cosa encara es va embolicar més, el professor Xavier Antich també hi va haver d'intervenir amb un text que duia un títol inequívoc: «Filos nazis», reproduït també dins *Escriure després*.

Hi ha gaire països, a Europa, en què professors universitaris i acadèmics protegeixin i fomentin el racisme d'una manera tan desacomplexada? Hi ha gaire països, a Europa, en què les associacions que denuncien aquest racisme, així com les entitats jueves i gitana que protesten en sentir-se vexades, són menystingudes d'una manera tan flagrant, com ha passat amb *Els Marges* i com ha estat el cas de *Nívol* –si més no al principi–, en què també s'ha reproduït l'aforisme de Cutillas sense dir mai explícita-

ment un «Això no»? Hi ha gaire països, a Europa, amb universitats que donarien una credibilitat artística a la pornografia nazi?

Que quedi clar que parlo de cultura i no pas de política. Aquí no em centro en Plataforma per Catalunya, el partit d'Anglada, ni en les declaracions de García Albiol, l'alcalde de Badalona, sobre els gitanos romanesos. Hi ha certament un racisme polític i un ascens preocupant de l'extrema dreta a tot Europa, amb Marine Le Pen a França i l'Aurora Daurada a Grècia, per exemple. ¹⁹ Catalunya no és, ni de bon tros, pitjor que altres llocs, en aquest sentit. El que intento exposar aquí és –que quedi clar– un problema exclusivament cultural. Encara que pesi a Jordi Marrugat, jo no m'he empescat res, sinó que es tracta d'un *veritable afer* i em sobrepassa d'un tros llarg. Perquè un any abans de *l'afer Cutillas* ja s'havia produït *l'altre afer*, el del Taller Lluàtic a la Universitat de les Illes Balears, amb la repulsa pública d'una associació gitana i també de SOS Racisme quan les Jornades Bauçà es varen publicar el 2009 a Lleonard Muntaner Editor. I curiosament, en tots dos casos, amb la projecció d'una lectura prou mal païda de Miquel Bauçà (un escriptor que, convertit en mite necessari, s'ha tornat inqüestionable –per molt problemàtic que sigui–, com si se li fes un favor amb silenciar el seu racisme). ²⁰

És aquest dogmatisme orgullós, amb aquesta negativa impertèrrita a llegir de veritat, allò que ha acabat per fer-se un lloc en la universitat i en els mitjans especialitzats. Perquè hi ha una actitud autista, en tot aquest afer, que du a negar qualsevol evidència, per aclaparadora que sigui. Per exemple, Marrugat sosté que, a *Escriure després*, jo m'he posat a brandar l'espasa d'«el codi civil» (civil, sí, pobret), quan el

fet és que va ser SOS Racisme qui, en cadascuna de les cartes de protesta, va copiar els articles del codi penal actual que han estat visiblement vulnerats per la UIB i per Lleonard Muntaner Editor amb la difusió de l'*Acte onanista* del Taller Llundàtic repartit a les Jornades Bauçà. I el que convé saber també és que aquests mateixos articles del codi penal han estat reformats a fi de fer-los molt més fermes i intransigents amb qualsevol forma de racisme, de xenofòbia, d'antisemitisme i d'homofòbia, i contra aquells que banalitzen el genocidi gitano i jueu, o que enalteixen el nazisme i els seus crims –cosa que ha estat possible amb l'acord de tots els grups parlamentaris i amb el vistiplau de moltes associacions, com ara la Comissió de Convivència²¹ i els col·lectius LGTB–, de manera que, quan s'aprovi, aquest afer ja prou embolicat serà encara legalment molt més espinós. I això no sóc jo, l'Arnau Pons, qui ho ha decidit o qui ho ha impulsat. Jo només constato, una vegada i una altra, l'escissió profunda que hi ha entre la societat i la universitat catalanes, i l'anomia que s'ha emparat d'uns quants escriptors i acadèmics del nostre país.

Emperò, per al nostre crític, tot es redueix a un llibre pervers i «fraticida» que ha estat concebut per «inventar calúmnies, provocar odis i buscar enfrontaments», un llibre que cau «en el racisme cultural, l'estigmatització, la generalització, l'exageració, l'insult, la calúmnia, l'agressió i l'amenaça». ²² És ben simptomàtic també, amb tot aquest panorama, que el poeta que s'encarrega de fer activitats al PEN Català sobre la llibertat d'expressió i sobre els escriptors empresonats i perseguits, escrigui un poema intitulat «El fals profeta» en què fa una crida a l'agressió física d'un individu amb el qual es tractaria de discrepar, encara que

fos amb vehemència. Convido els lectors sagaços a destapar l'enigma d'aquest profeta vituperat. Pau Vadell no només se suma amb aquest poema (de debò és un poema?) a un linxament al·legòric. Diria que, com Marrugat i Colomines, ell també va una mica més enllà.

PER UNA LITERATURA ÈTNICA?

Una defensa de l'aforisme de Cutillas com la que fan Colomines i Marrugat, per la via d'un suposat relativisme interpretatiu basat no tant en el gènere literari com en la identitat, ens mena de dret cap a una fragmentació del gènere humà. Perquè si seguim els arguments dels nostres dos acadèmics i de l'autor de l'aforisme fins a les últimes conseqüències, hi hauria una especificitat essencial en l'acte perceptiu i cognitiu humà que dependria de l'origen i la història de l'individu, cosa que mena a un desacord tens en la concepció del que seria el fet literari, i això tindria unes conseqüències inèdites fins ara, tant en el camp de l'hermenèutica com en el de l'antropologia. En el fons, el que fa Marrugat és eliminar l'alteritat, sense adonar-se que, com ha escrit Heinz Wismann, un altre autor d'*Escriure després*, «la proposició d'individuació que és feta en el discurs sempre va adreçada a un mateix temps a un altre i només s'estabilitza amb el joc del reconeixement». ²³ Ja que «l'autoafirmació infinita de l'individu equival a esdernegar-ne la individualitat. I d'aquí ve la pertinència d'un cara a cara». ²⁴

D'altra banda, amb Marrugat seria impossible reconèixer per exemple, com va fer Malinowski i com va remarcar Benveniste, ²⁵ la solidaritat de llenguatge que es produeix

entre la quotidianitat i el subjecte, o entre l'alteritat i la identitat –i no només per la seva hermenèutica etnicista, sinó també pel seu marcat heideggerisme poètic, com veurem més endavant.

Arribats en aquest punt, potser val la pena posar de relleu una certa equivalència d'afectes i d'efectes entre l'hermenèutica filosòfica de Gadamer i l'hermenèutica de tipus etnicista defensada per Marrugat, quan totes dues se les tenen amb un text que implica un esdeveniment històric com és la destrucció dels jueus d'Europa. Perquè si per a Gadamer un poema de Celan parla d'una experiència comuna i d'uns temes generals i universals,²⁶ ja que l'interpret no té en compte la particularitat del subjecte ni la seva història singular²⁷ –és a dir, ja que és incapaç de veure que tots els poemes de Celan giren al voltant d'Auschwitz encara que no sembli evident–,²⁸ per a Marrugat un aforisme concret de Cutillas sobre l'«Holocaust» es trenca internament, quant al sentit que expressa, en funció de la identitat nacional o ètnica del lector, amb la qual cosa la referència a l'esdeveniment històric també s'esfuma perquè l'«Holocaust» –diu– «és només una paraula», sense referent, com ha passat altrament amb Gadamer comentant Celan.²⁹ És a dir que amb Gadamer la referència a Auschwitz desapareix mitjançant una fusió de tipus cristià entre el jo de l'autor i el tu del lector, mentre que amb Marrugat Auschwitz desapareix com a significat en un significant com *Holocaust* a causa de la separació ètnica entre autor i lector quan pertanyen a nacions i llengües diferents, ja que Cutillas ha explicat el seu objectiu de manera inequívoca: «He intentat traspasar la línia roja que suposa *per a nosaltres* el genocidi jueu» (la cursiva és meva).³⁰

Per tant, ja no és que *Esprit*, *Geist* i *Mind* comportin matisos diferents,³¹ sinó que una paraula que s'utilitza habitualment per designar un genocidi concret en diferents llengües i que en tots els casos ve tant del grec com del llatí (*holócaustos*, *holocaustum*) molt probablement no dirà pas la mateixa cosa segons l'ètnia d'aquell que l'utilitzi. Dic ètnia i no pas cultura perquè en el seu epíleg a *Viure mata* Cutillas torna a fer servir el «nosaltres» quan parla d'«els nostres avis» i d'«els nostres avantpassats» (en un lloc en què justament cita Heidegger), en comptes de fer referència a la diversitat irreductible de la cultura i en comptes d'adreçar-se –també– a una radical alteritat. Com si el català no la pogués deduir, o com si no s'hi pogués acarar.

Meravella de veure que això ho defensa un crític que, a més de presentar-se com a homosexual i català, pretén «intervenir en la construcció de la cultura catalana i, per tant, europea i humana».³² I sobta que en aquesta frase seva el qualificatiu d'«humana» vagi deslligat i en darrer terme, com si «catalana» ja no l'impliqués del tot. El lapsus de Marrugat és més que explícit, ja que no hi ha dubte que en comptes d'«humana» volia escriure «universal». Per tant, en el seu fur intern, «catalana» diu alguna cosa d'eminentment essencial i separada del que seria pròpiament la resta de la humanitat.

I sí, Cutillas fa literatura, efectivament, però es tracta d'una literatura que no pot llegir com a tal ni Idith Zertal ni molta més gent. No cal ser jueu per a sentir-se'n profundament trasbalsat, i això evidencia el racisme del nostre crític. I si el que pretenia Cutillas era fer una crítica de l'abús que pot implicar la paraula *Holocaust* –cosa que ni tan sols imagina Marrugat–, aleshores Hen-

ri Meschonnic, un dels autors d'*Escriure després*, el qual ja havia criticat al seu torn l'ús d'*Holocaust* i també el de *Xoà*, l'hauria caput a la primera.³³ Ja que tot rau –tot l'abús de Cutillas, s'entén– en la mena de connexió que s'estableix entre l'«Holocaust» i la paraula «homenatge», i, tot seguit, amb el concepte de «poble escollit». Aquesta delimitació tan concreta d'un poble, mitjançant un recurs emprat històricament pels antisemites, i de la seva tragèdia en un to tan macabre, no pot ser mai per una bona causa. Ara bé, quan s'ha de promocionar en espanyol al web de poesia de la UNAM, Marrugat acut a la seva aparença plàcida i serena per tal de fer-se estimar: «la literatura [...] permite que crezcamos como personas comprensivas, sabias y buenas».³⁴ És clar! Són la comprensió, la saviesa i la bondat allò que el du a defensar a capa i espasa l'antisemitisme de Cutillas i la producció filonazi del Taller Lluetàic. De portes enfora, l'apacible doctor Jekyll. De portes endins, el ferotge Hyde. (Aquesta conjuminació perversa, Celan ja la va exposar a la seva «Fuga de mort».)

Si Marrugat critica a la seva «Cacera de bruixes en la cultura catalana» que jo faci servir la paraula *ètica* quan entro en conflicte amb textos i actituds racistes que apareixen en la meua cultura, jo em pregunto si hi ha res de més flonjo i hipòcrita que la mena de moral beata a la qual apel·la ell en el web poètic de la UNAM, on es guarda d'exposar tanmateix aquest cas de racisme cultural extremat. D'altra banda, per què no puc fer servir la paraula *ètica* quan decideixo analitzar aquesta polèmica? Havent llegit Seyla Benhabib, em pregunto legítimament si és possible també aquí «un estudi de l'ètica en el context d'una teoria crítica de la societat i de la cultura».³⁵ També voldria que davant

de tot això fos possible «destacar, emfasitzar i fins i tot radicalitzar aquells aspectes d'una ètica discursiva que són universalistes sense ser racionalistes [d'acord amb John Rawls], que cerquen la comprensió entre els éssers humans, mentre que consideren el consens de tots ells com una irrealitat il·lusòria, i que són sensibles a diferències d'identitat, a necessitats i a maneres de raonar sense haver-les de recolzar sobre una idea d'autonomia moral racional uniforme».³⁶ Hi ha, d'altra banda, alguna «disposició a raonar des del punt de vista de l'altre»,³⁷ en Jordi Marrugat, quan aquest comenta l'aforisme de Cutillas des de la perspectiva d'Idith Zertal?

El fet és que no podem esperar, òbviament, que l'esdeviment dels camps d'extermini tingui la mateixa *significació* per a un palestí que per a un jueu, però sí que hauríem de tenir l'esperança que, tant per a l'un com per a l'altre, tingui el mateix *sentit*.³⁸ Edward Said i Judith Butler en són un bon exemple. Jordi Marrugat, en canvi, en defensar una producció literària tancada en ella mateixa i en la qual l'ètnia preval per damunt de tot, obre la possibilitat de denigrar a través de la literatura els genocidis de la història en virtut de la identitat blindada de l'autor. No negarà pas el dolor o el trasbals que això pugui provocar en el lector forà si està afectat ètnicament per aquella violència, però li advertirà que es tracta d'una literatura feta per algú d'una altra nació o ètnia i per a uns lectors que li són *germans*, de manera que aquella literatura no parlarà per a ell de la mateixa manera sinó d'una altra. No és que sentit i significació es distingeixin, sinó que el sentit mateix dels mots diferirà, a partir d'ara, en virtut de la naturalesa identitària.

LA LITERATURA
COM A COARTADA PER TAL
DE COARTAR LA LITERATURA.
O DE COM «FRIVOLITZAR
AMB UNA COSA TAN SERIOSA
COM ÉS LA MORT DE PERSONES»
EN NOM DEL FET LITERARI

Després del que Marrugat sosté a «Cacera de bruixes en la cultura catalana», es fan difícils d'entendre els arguments que ell mateix fa servir en un altre lloc³⁹ quan critica el poeta Joan Margarit per les seves idees sobre el suïcidi dels escriptors, ja que li retreu de «frivolitzar amb una cosa tan seriosa com és la mort de persones».⁴⁰ La primera reacció de Marrugat davant d'aquesta remarca meua, la podem imaginar: «Margarit, quan diu això, no fa literatura, només opina». Però, i si Margarit escrivís això mateix sota la forma d'un aforisme i intitulés el llibre *El suïcidi sempre mata?* Marrugat es quedaria callat, potser? Potser. És ben bé aquest el pa que s'hi dona. I aquest és ben bé el futur que ens espera, perquè Marrugat està disposat a fer forat. (Ara mateix, a la Universitat de Barcelona, per exemple, es commina els estudiants a fer treballs de recerca amb un títol asèptic com ara aquest: «La recepció crítica del noucentisme. Del primer article de Josep Murgades a *Els Marges* (1976) al de Jordi Marrugat (2010)».)

El rumb és aquest. I l'opinió d'un poeta sobre el suïcidi (un acte lliure) mereixerà una reprovació pública, emperò s'exonerarà el racisme que traspua en la banalització literària de dos genocidis concrets, el jueu i el gitano. Amb Marrugat i *Els Marges*, la literatura es converteix, ja definitivament, en l'abocador de la nostra societat. Amb la coartada de la llibertat d'expressió i de les *meres paraules*. Tret, és clar, que els poetes o

els acadèmics catalans siguin objecte d'una crítica –i tret, és clar, que aquesta crítica la formulí Marrugat–, perquè llavors es tracta de catalanofòbia. Paral·lelament, qualsevol ús abusiu del nazisme amb relació al fet català serà denunciad de manera immediata pertot. També al *Polònia*.

QUINA VIDA? QUINA MORT?

Ens podem fregar els ulls uns quants cops: *Escriure la vida i la mort* és el títol d'un assaig de Jordi Marrugat sobre poesia.⁴¹ A ningú no li passarà per alt que aquest títol té una vinculació inevitable amb l'afer que ens ocupa i també amb el títol *Escriure després*. De quina mort es tracta, però, per a Marrugat, en el seu llibre? Ja de bon començament ens fa saber això:

La poesia és l'única forma d'escriptura que pot escriure silencis, nits, vertígens, l'inexpressable: la vida i la mort.⁴²

Aquesta gràcia que Marrugat disposa damunt la poesia em du a pensar per força si els testimoniatges de sobrevivents com Primo Levi, Robert Antelme, Jean Améry, Amat-Piniella i Varlam Xalàmov, pel fet de no haver estat escrits en forma de poemes, acaben reeixint en la seva «gestió de l'indicible» –utilitzo exprés la fórmula de Michael Pollak, el deixeble de Bourdieu, en el seu llibre *L'expérience concentrationnaire* (2000), on exposa el cas de tres dones jueves que van sobreviure i que ell mateix va entrevistar a fi d'ajudar-les a expressar l'inexpressable d'una experiència extrema, en la qual la vida i la mort es relacionaven, en una zona de mort, d'una manera fortuïta i brutal. Mai no em deixarà de sorprendre aquest gest

emfàtic de Marrugat envers la poesia, sobretot després de la connotació que té «l'inexpressable» per a una generació com la nostra –si és que es vol mantenir desperta. I constato també l'abisme que hi ha entre Marrugat –tot Marrugat– i la ponència que François Rastier, un altre autor d'*Escrire després*, va fer a Berlín, intitulada «Testimoniatsges inadmissibles», en una sessió en què vam debatre al voltant de tres autors que van deixar un testimoniatge literari de la seva estada als camps: Robert Antelme (de la mà de Martin Crowley), Primo Levi (de la mà de François Rastier) i Amat-Piniella (de la mà de Josep-Maria Lloró, un altre autor d'*Escrire després*).⁴³

Rastier va començar la seva intervenció posant de manifest el poc interès que en general té l'acadèmia a tractar els testimoniatsges concentracionaris com un fet literari, ja que prefereix treballar textos en què prevalen «la fascinació per la violència», «el seu irracionisme ple de desig» i «el gust per tot allò que sigui “extrem”». ⁴⁴ És per això que «amb les seves obres Levi, Antelme, Améry i Xalàmov acusen les llacunes poètiques universitàries». El cas és que Rastier, amb aquesta remarca, tenia al cap un llibre d'èxit com *Les benignes*, de Jonathan Littell. Ara bé, ningú negarà que *Les benignes* és tanmateix literatura. El problema s'agreuja quan l'acadèmia s'entossudeix a posar una pseudoliteratura en el lloc de la literatura, o quan uns pamflets racistes són considerats productes artístics interdisciplinaris pel simple fet que els seus autors han col·laborat, en els seus orígens, amb artistes reconeguts o de renom internacional. Així doncs, Rastier no ha dubtat a qualificar *Sabó fluix de camp de concentració*, del Taller Lluàtic, de «pornografia nazi» quan li he ensenyat les pàgines escanejades d'aquest opuscle. Tant

el contingut com les imatges de *Sabó fluix* es troben molt lluny d'una amalgama com la que va fer Liliana Cavani a *Il portiere di notte* (1974), una «pel·lícula bella i falsa» en paraules de Primo Levi. Seria d'esperar que Marrugat digués, en aquest cas, que Levi fa una lectura política d'aquesta pel·lícula, i que és ben comprensible la seva reacció en tant que sobrevivent d'Auschwitz, però no s'hauria d'estar d'afegir –si vol ser coherent pertot– que Levi no té en compte que es tracta *simplement* d'imatges en moviment i que Cavani no ha fet altra cosa que cinema. I seria, una vegada més, la típica separació entre ètica i estètica –plena de cinisme en el cas de Marrugat.

Però el que m'interessa destacar és el comentari de Primo Levi davant l'operació de Liliana Cavani en aquesta pel·lícula, que consisteix a intercanviar els papers de la víctima i del botxí en una relació sado-masoquista:

confondre [els botxins] amb les seves víctimes és una malaltia moral, una extravagància esteticista o un sinistre senyal de complicitat; i sobretot és un preciós servei fet (volgudament o no) als que neguen la veritat.⁴⁵

És seguint aquesta mateixa observació de Levi –perquè crec que només així l'art i la literatura són capaços de caminar amb les persones– que vaig escriure el meu text de cloenda, «Tard i pregon», per a *Escrire després*. Encara ara penso, doncs, que recórrer a la *Dialèctica de la Il·lustració* de Horkheimer i Adorno per donar una pàtina teòrica al caràcter interdisciplinari del Taller Lluàtic és –hi insisteixo– una aberració, ja que la pornografia nazi que fa aquest grup no és sinó «un sinistre senyal de

complicitat» envers els botxins, a més d'un «un preciós servei» fet als negacionistes. Ho repetiré tantes vegades com calgui. Perquè és a força d'erosionar intel·lectualment la veritat dels camps nazis amb l'humor negre del Taller Lluetàic o d'Abel Cutillas que els negacionistes van prenent embranzida i s'escuden, com el mateix Taller Lluetàic i Cutillas, en la lògica pervertida de la llibertat d'expressió. Per això torno a copiar el que ja vaig escriure al seu moment:

Tot i això, s'ha de tenir en compte que el que fan aquests investigadors i professors –quan es vanten d'anar de la mà del Taller Lluetàic o d'Abel Cutillas– no és ben bé negacionisme ni tampoc revisionisme –que és el cas de Varela. En realitat és molt pitjor, ja que, tot i reconèixer *la veritat* a què es refereix Pierre Vidal-Naquet, s'exciten de veure com algú l'esclafa o la ridiculitza impunement i subversivament en nom del *llenguatge poètic*, de *l'impacte* i de la *llibertat d'expressió*. I ratifiquen, d'aquesta manera, la primera part de la famosa frase d'Adorno segons la qual escriure *tot això* després d'Auschwitz és un acte de barbàrie. I val a dir que Adorno tenia al cap una poesia certament més innòcua i sobretot molt més elaborada.⁴⁶

Ningú no hauria de consentir que la universitat s'emparés d'aquesta desvirtuació dels estudis literaris, o que s'impliqués tan activament en la defensa del racisme i de l'antisemitisme literaris. I el que em sembla també molt greu és que el fet d'expressar això ja no sigui vist *simplement com el que és*: un ús legítim del sentit crític en una cultura que es vol plural i democràtica, o com l'exercici del dret a la llibertat d'expressió en un afer en què ja hi ha hagut diverses denúncies –com per exemple la de

SOS Racisme, una entitat que té tota una trajectòria al darrere en aquest sentit i que és la que ha portat a col·lació l'article 510 del codi penal actual, així com la segona part del 607. Que ara un crític academicista i etnicista com Jordi Marrugat surti a dir, sota el paraigua de la UAB, que amb aquestes denúncies –indegudes, segons ell, i fora de lloc– no es fa sinó «caure en el racisme cultural, l'estigmatització, la generalització, l'exageració, l'insult, la calúmnia, l'agressió i l'amenaça», és d'un cinisme i d'una hipocresia que aclaparen. O és que ja no han agredit prou, que encara han d'agredir més?

Així doncs, segons Marrugat, com que Cutillas i el Taller Lluetàic fan *literatura*, és en virtut de la seva condició de *literatura* –quelcom intocable des del punt de vista ètic– que ni jo ni ningú no podrà criticar-la quan es rabeja en el racisme. De fet, sembla ser que els únics que mai no poden caure en el racisme són els escriptors catalans en tant que catalans, és a dir, en tant que històricament perseguits. Per tant, la llibertat d'expressió serà un bé sagrat, excepte per a Arnau Pons, com ja ha passat a *Núvol*, tot i les disculpes i els arguments posteriors del seu director.⁴⁷ El panorama és aquest. És a dir que denunciar el racisme on pertoca implica ser qualificat, al seu torn, de racista i d'ofensiu. Es pot ser més previsible? És el que sempre passa quan algú ja no té arguments i l'única cosa a què pot recórrer és la renyada o l'exabrupte –com l'«Antisemita, tu» del professor Enric Vila (URL).⁴⁸

En el seu prefaci a *Precairous Life* (2004) i també en diversos textos de crítica al sionisme i a la violència de l'Estat israelià,⁴⁹ Judith Butler ha mostrat com aquest és el recurs que utilitzen sempre els qui volen coartar la llibertat de pensament en nom del patriotisme o de tot el poble –com quan

en un debat necessari i urgent s'introdueix, abans de tota altra cosa, un terme de la moral o del militarisme que no pertany a la raó del debat, com ara la paraula *traïdors* en l'àmbit de la sociolingüística,⁵⁰ amb la qual cosa es coacciona la naturalesa mateixa del debat ja de bon començ. I per tant constato, una vegada més, la pertinència d'aquesta reflexió de Hannah Arendt:

Si un no és capaç de mantenir aquesta imparcialitat, perquè declara estimar tant el seu poble que constantment l'ha d'afalagar, aleshores no es pot fer res. Jo sóc de l'opinió que aquesta gent no són patriotes.⁵¹

Afalagar, sí, i alhora coaccionar els qui malgrat tot s'obstinen a pensar per un mateix i a dissentir. El que sol passar sovint amb aquesta mena de patriotes és que són ells, tan sols, els qui custodien les essències del país, i per això mateix no s'estan d'atacar qui sigui quan ho creuen necessari. L'essencialització que fa Jordi Marrugat de la poesia a *Escriure la vida i la mort* concorda perfectament amb la tírria que mostra envers poetes tan populars com Joan Margarit o Enric Casasses, sense recórrer mai, però, al born poètic,⁵² tot i defensar que la crítica literària és una forma d'art. Al cap i a la fi, tots els cabdills s'assemblen. A falta d'espurna, l'única dèria que tenen és que el poble sigui alligonat per ells, ja que són ells els únics que coneixen bé les essències de la veritable poesia. D'aquí ve el seu nerviosisme quan algú els qüestiona el lloc de l'adoctrinament.

No dubto que si Maria Muntaner hagués tingut present la *Trilogia d'Auschwitz*, de Primo Levi, o l'assaig de Jean Améry sobre la tortura, *Més enllà del crim i del càstig*, s'hauria llegit amb uns altres ulls

la *Dialèctica de la Il·lustració*, d'Adorno i Horkheimer, i per tant n'hauria fet un ús molt més sensat en el seu treball de recerca. Tot indica, però, que ni el nacionalisme ni l'amor per la llengua no els duen a llegir Amat-Piniella, sinó a defensar el Taller Lluetàtic, un grup filonazi que es dedica a fustigar la presumpta feblesa d'aquells catalans que no serien prou nacionalistes, i ho fa a còpia d'insults, d'agressions i de xafarderries, i a còpia de banalitzar també els crims del nazisme, quan no l'enalteix ja d'entrada.

Però, com diu Rastier, «malgrat les estratègies utilitzades per edulcorar la seva força crítica», les obres d'aquests sobrevivents «actualment honoren *la literatura*», és a dir, allò que Marrugat defineix com a *paraules*. En el fons, l'arrel del problema està en una separació que no és gens nova. Rastier hi apunta quan exposa el seu plantejament:

Sense contemplacions pel que fa a distincions inadequades com ara l'oposició entre ficció i no-ficció, abordarem els seus testimoniatges relacionant la qüestió dels gèneres literaris amb la del compromís ètic i estètic, tot i que la separació de l'ètica i l'estètica, a la base de l'esteticisme nietzscheà, continua essent un dogma constantment reafirmat per la crítica.⁵³

La separació entre ètica i estètica que Marrugat propugna en donar per fet que *Holocaust* és només una paraula i que Cutillass fa simplement literatura es tradueix, com és de suposar, en una incompatibilitat total entre *Escriure la vida i la mort* i *Escriure després*. Són dues maneres inconciliables d'entendre el fet literari —la poesia inclosa— i menen a una incompatibilitat total en la concepció de l'ensenyament de la literatura

i de la pràctica de la crítica literària. És des d'aquesta incompatibilitat que m'interessa qüestionar la universitat, no només per defensar l'exercici d'una sana dissidència—que necessita tota cultura per a ser—, sinó sobretot per tot allò que en surt: no pas poques incoherències, que altrament ningú, o gairebé ningú, ja no qüestionaria.⁵⁴ És obvi que la universitat no és un bloc monolític, però em preocupa que no s'hi sentin moltes més veus discordants, més posicions contràries a aquestes formes de barbàrie.⁵⁵

I amb tot, ja en aquelles sessions de Berlín un cert context català va poder ser explicitat a François Rastier i a Martin Crowley, sobretot amb relació a allò que Cutillas anomena «tortura», però també «Holocaust», una paraula, aquesta última, que no podem mai—no devem mai— restringir als jueus, encara que els jueus hagin tingut un «tractament especial» en l'esdeveniment que aquesta paraula designa. I és justament la continuïtat en altres àmbits—i sota noves formes— d'aquest tractament especial destinat als jueus allò que Meschonnic posa en evidència a *Écrire après* quan es planta davant de l'aforisme de Cutillas—un «tractament especial» que Marrugat perllonga al seu torn quan li ve a retreure, a Idith Zertal, de no entendre aquell fet literari provocador.

No puc deixar de remarcar que la negativa de Marrugat—que és també la de tota aquella gent que ell representa i en nom de la qual ell parla a «Cacera de bruixes» (no hem de menystenir les seves capacitats de ninot de ventriloquia)—, la negativa de Marrugat a acceptar una lectura del fet literari que, per a fer-se, necessita trencar les cotilles del fet identitari, es dona en un moment polític especial, en què sembla que la societat catalana vol, d'una manera majo-

ritària, expressar amb les urnes el seu dret a decidir. Però tant si s'assoleix l'objectiu d'un Estat propi com si no, no es pot perdre mai de vista que un Estat és *simplement* un marc de convivència—encara que n'hi hagi que, en la paraula *convivència*, hi vegin només una paraula. I per això mateix, una vegada constituït, un Estat ha de fer front, sempre, a un cert esberlament de la identitat.⁵⁶ Per poder explicar-me millor, remeto a aquesta frase de Judith Butler, extreta de la seva introducció a *Parting Ways. Jewishness and the Critique of Zionism* (2012):

La relacionalitat [la relació amb l'altre] desplaça l'ontologia [el fet de ser o de tenir una identitat determinada], i això és, també, una bona cosa.⁵⁷

I per què és bona? Doncs perquè és gràcies a la relació complicada amb l'alteritat que podem donar un sentit real a termes com *igualtat* i *justícia*, de manera que és també gràcies a aquesta relació amb l'altre que se'ns fa comprensible la necessitat imperiosa de l'ètica. A Marrugat sembla que no li agrada gens el racisme contra els catalans. A mi tampoc, i puc assegurar que tampoc a cap dels autors d'*Écrire après*. El fet és que ell confon d'una manera lamentable *crítica* (una cosa necessària) i *racisme* (una cosa execrable), tot i que és mesell al racisme cultural català quan aquest es presenta i fa una violència explícita als gitanos, les dones, els homosexuals i els jueus (en Cutillas i en el Taller Lluàtic tot això hi és). És a dir, que això que Marrugat repel·leix (i els seus textos crítics en són una bona mostra), la paraula *ètica*, és molt més que una paraula i que una disposició, perquè és sobretot «una pràctica relacional que respon a una obligació vinguda de

l'exterior del subjecte, i és per això que qüestiona les nocions de sobirania del subjecte i de pretensió ontològica d'identitat a un mateix». ⁵⁸ I és, a més a més, «una relació tal que, sense ser singular, condueix a la superació obligada de la identitat i de la nació com a marcs constitutius». ⁵⁹ Això és el que Marrugat i els seus col·legues no han entès. I és justament aquesta obtusa incomprensió el que ha fet que, fins i tot quan ha sortit de l'armari, Marrugat hagi estat èticament tan problemàtic. ⁶⁰

Però hi ha una altra cosa que encara convé pensar i és aquesta distinció que fa Marrugat de la poesia en qualitat de gènere *ideal*, capaç d'expressar el que els altres gèneres no poden fer, com ara *la mort*, i que és, de retruc, una sublimació que ell projecta a altres àmbits. Perquè si la poesia gaudeix d'un privilegi tan alt, evidentment l'individu que la conrea també:

El poeta esdevé l'home o la dona capaç d'emprar una eina d'aparença pobra com és la llengua comuna per escriure allò que hi ha de més inefable, la vida indestriable de la mort. ⁶¹

Sí, és una frase ben buida, sobretot el final, que ja grinyola amb «allò que hi ha de més inefable, la vida indestriable de la mort». La idea que defensa Marrugat és que els mots ens remetent tota l'estona a la mort, a la nostra naturalesa perible. I que el poeta és l'escollit per a suggerir-nos tot això fent-nos una pessigolla profunda amb el poema. Tot plegat, una variant tova de l'angoixa heideggeriana de l'«ésser-per-a-la-mort» (*Ésser i temps*). L'encimbellament del poeta també ve de Heidegger –els qui pensen i els qui poetitzen guarden la casa de l'Ésser (resumeixo de la *Carta sobre l'hu-*

manisme)–, i, concretament, del Heidegger lector de Hölderlin: «allò que perdura ho funden els poetes» (també la mort, és clar). Però la fotocòpia de fotocòpies que és Marrugat ja ens ha arribat molt esvaïda (no me l'imagino llegint Heidegger; el seu heideggerisme ve més aviat d'una transmissió no qüestionada ni pensada, gairebé osmòtica). Com és de suposar, també hi trobarem la separació heideggeriana entre «llengua comuna» i «llengua poètica». Per explicar-ho, Marrugat recorre al Gènesi bíblic, que és on apareix «el primer poeta, el poeta dels orígens», una manera suada de tractar míticament el subjecte que escriu:

Davant d'una llengua arbitrària i morta [sic] el poeta recorregué a un déu: va posar aquella llengua en boca d'aquest déu per tal que esdevingués sagrada, per tal d'extreure-la dels abusos desmesurats [sic] que sofria diàriament [sic]. ⁶²

Sí, Marrugat diu ben bé això. Pobra llengua comuna! Trepitjada dia a dia per les converses maldestres i intranscendents d'una plebs ignorant! Sort en tenim, dels poetes, que són els qui saben com tractar-la per tal que s'hi faci l'epifania:

Milers d'anys més tard, aquesta continua essent l'alquímia secreta de la poesia: la capacitat d'extreure la llengua del nostre menyspreu quotidià per insuflar-hi alè de vida, per ressuscitar-hi el déu de la llum viva. ⁶³

Que n'arriba a ser, de cursi, el crític quan s'explica així per falta d'inventiva. Pot ser més pla i més ras, potser? Per a Marrugat, la quotidianitat serà aquesta cosa menyspreable, el lloc embrutidor en què la

llengua es veu obligada a fer les seves transaccions vulgars i útils. D'aquí que es torni una llengua abusiva, morta, sense centella, també arbitrària i d'aparença pobra. La poesia, en canvi, serà l'alè de vida insuflat pel poeta, que hi ressuscita així el déu de la llum viva. És ben bé aquest el heideggerisme de vol gallinaci que travessa l'espai de la nostra cultura. Així doncs, tot s'encadena: la devaluació de la llengua comuna amb la devaluació del quotidià, i amb la devaluació de l'alteritat, i amb la devaluació de la mort si no és una mort poètica o mítica.

Tot això casa perfectament amb el menyspreu profund envers la mort objecta en els camps d'extermini, tal com passa en Heidegger. Perquè hi ha, de fet, una única mort –l'escrita pel poeta– que ens acosta a la veritat del *Dasein*. Com que Cutillas no és poeta i *Holocaust* és només una paraula –i per tant només ens pot remetre a *la nostra* existència efímera en aquest món–, la lectura de Zertal està doblement condemnada al fracàs. D'altra banda, la mort col·lectiva a la qual ella fa referència és un afer polític, i per això mateix no és, en cap cas, la mort única i sola, la que compta de debò, la mort que s'esdevé en l'inefable, la que llegim, d'una manera o d'una altra, en els poetes catalans que Marrugat ha decidit de nimbar «per a nosaltres».

Per tant, hi hauria una mort que és més mort, més sobirana, més plena i total, més majúscula, tant per a Heidegger com per a la seva derivació que és Jordi Marrugat. I aquesta ens frega *només* quan llegim poesia. Perquè el poeta és l'únic ésser que la pot *donar*.

És a partir d'aquestes idees inflades i essencialitzadores que es va començar a embolicar la troca de «l'argot de l'autenticitat», com el va anomenar Adorno. El cito en un

passatge que em recorda molt la manera de fer de Marrugat:

L'argot, objectivament un sistema, utilitza com a principi d'organització la desorganització, la descomposició del llenguatge en paraules en si.

O aquest altre:

Conseqüentment, el caràcter de l'argot seria extremadament formal; aquest caràcter vetlla perquè allò que vol dir en la seva exposició sigui en gran manera experimentat i acceptat sense tenir en compte el contingut de les paraules.⁶⁴

És ben lògic que Heidegger sortís després amb la seva idea del no-morir en els camps d'extermini (el seu famós *Sterbensie?* Ço és: «Moren?»). Tot això, el lector ho trobarà comentat en detall per Henri Meschonnic a l'annex d'*Escriure després*,⁶⁵ ja que Cutillas hi té, també, alguna cosa a veure.

Amb tot, Günther Anders va saber demostrar molt bé, en un text breu, que el *Dasein* de Heidegger s'apropiava abusivament de la mort en assumir-se com a «ésser-per-a-la-mort».⁶⁶ És exactament el que fa Marrugat quan diu:

l'ésser humà intenta una i una altra vegada abastar l'existència a través de l'escarceller insubornable, el llenguatge. Vol explicar-se la vida, trobar-hi sentit. Desesperadament. Però en lloc d'aquesta, els mots li duen la mort.⁶⁷

Els mots només ens diuen la mort. La literatura és només paraules. Heus aquí l'atzucac dels estudis literaris a què ens

condueix Marrugat. Amb «la vida indestruïble de la mort». Un autisme a perpetuïtat. De manera que ja no sabrem identificar la mort quan apareix sota una de les seves formes més indignants, com és la negació *real* de l'altre per mitjà d'un aniquilament sistemàtic i programat. Una tesina sobre el Taller Llundàtic tindrà ben bé aquesta mateixa factura. D'aquí ve la nostra mútua incomprensió. No parlem la mateixa llengua i no llegim tampoc de la mateixa manera. Aquesta és la paradoxa ètnica. I és gràcies a aquesta paradoxa que la unitat del gènere humà en surt reafirmada i reforçada.

Per això Meschonnic etziba: «Mostrà'm el que fas amb la llengua comuna i et diré què fas amb la poesia».⁶⁸ Crec que la poesia no es pot llegir tal com pretén Marrugat en aquest llibre premiat, ço és, entrelligant diferents discursos poètics fins a marfondre'ls en un tou de significacions generalitzadores i amb el rau-rau de la mort que ens ha d'emportar a tots. Marrugat evita de pensar les conseqüències del fet que, segons ell, només puguin parlar de la mort els poetes, i que, conseqüentment, tal com es desprèn de la seva «Cacera de bruixes en la cultura catalana», la paraula *ètica* sigui també una paraula desafortunada en l'àmbit de la literatura ètnica.

Al cap i a la fi, el concepte rebaixador de «llengua comuna» és una mena d'essencialització que degrada els moltíssims aspectes de l'oralitat, les possibilitats d'invençió en el diàleg, la vena de la xerrameca, els lapsus i l'afàsia, els embarbussaments i el quequeig –tan necessaris per al Mandelstam lector del Dant–, la vigilància d'aquell que s'hi mira quan parla o l'immens diccionari obert que és aquella persona viva. I evita de pensar, doncs, la diferència entre llengua i discurs. És una manera d'anul·lar per tant les moltes

formes d'individualitat i d'individuació en el llenguatge omplint-se la boca amb paraules escumoses, com són «poeta dels orígens», «alè de vida», «déu» –i escumoses perquè el *discurs* en què apareixen és escumós.⁶⁹

És ben bé contra aquesta idea alquímica de la poesia, ja tan suada, que Celan va escriure la seva «Fuga de mort», per denunciar aquest neguit –tan ari– de *puresa* i de *purificació*. Com si el concepte de la llengua comuna no fos ja una generalització ben desafortunada i estigmatitzadora. Marrugat només arriba a parlar dels «usos lingüístics especials» que donen lloc al poema. I ja no arriba més amunt. Per això només el punyirà una mort sublim, poetitzada, pel fet que aquesta el durà a pensar en la pròpia mort. És l'egotisme de Heidegger: no veure més que la pròpia mort, la pròpia vida. El que importa de debò és que la Història esdevingui *la meua* història, i llavors, ètnicament, *la nostra* història. Però escriure la «Fuga de mort» implica *escriure la mort*, per a Jordi Marrugat? Després del que ha sostingut, tenim tot el dret de dubtar-ne, encara que hi hagi un poeta al darrere. Al bell mig, hi batega el problema de l'estètica quan se separa de l'ètica. I això Marrugat no ho suporta.

LA BEFA COM A FORMA

Marrugat no en té prou de befar-se d'Henri Meschonnic –a qui anomena, amb la seva mala bava habitual, el «gran expert en cultura catalana actual Henri Meschonnic»–;⁷⁰ també ha d'obviar que Cutillas, a l'epíleg final de *Viure mata*, intitulat «L'aforisme com a forma», hi cita solament tres autors i que cap dels tres no és català: Baudelaire,

Nietzsche i Heidegger. Marrugat ha de fer creure al lector que tot l'afer recolza sobre un llibre (*Viure mata*) adreçat al públic català i que només es pot entendre correctament des del context català. Poc importa que aquests tres autors hagin estat comentats a bastament per Meschonnic en moltes de les seves obres, tal com fa amb Heidegger a *Escriure després*. El lector ha de creure allò que li diuen sota la rúbrica de la UAB i des d'*Els Marges*, una revista acadèmica vinculada al nom de Carles Riba, per tant, gent seriosa, experts, persones a qui la literatura ha convertit en «comprehensives, sàvies i bones». El missatge ha d'entrar a força de ser repetit: que *Escriure després* és un llibre racista, escrit contra els catalans, que l'incitador d'aquest odi és l'Arnau Pons, i que a dintre hi ha un grapat d'estrangers atrevits que tenen la barra de criticar l'Abel Cutillas, un autor nostre, nostrat i dels nostres, que sap fer «poble enmig del bosc» i que ens fa riure de bona gana amb la seva filosofia escrita per reforçar aquest ego tan necessari. Els amos per als quals treballa Marrugat li han donat una missiva molt clara. És evident.

I és que, com és de suposar, Baudelaire, Nietzsche i Heidegger hauran de tenir per força un sentit i una significació diferents per a un català que per a un francès. La idea d'una possible entesa entre els uns i els altres segurament posaria en perill l'existència de l'ètnia tal com ells la volen. Per això tampoc no treu cap enlloc que Bollack pugui escriure sobre l'aforisme de Cutillas que fa responsables les ciències socials d'haver arribat a Auschwitz tot vinculant-hi els noms de Benjamin i d'Adorno,⁷¹ encara que siguin dos autors també llegits i comentats per ell.⁷²

La veritat és que s'ha de ser capaç de qualsevol cosa (intel·lectualment, s'entén)

quan es pretén defensar la postmodernitat i alhora exigir la necessitat imperiosa d'una «prova empírica». Marrugat afirma, a la valenta, i sense «proves empíriques» (això que ell demana en els seus textos crítics),⁷³ que els «autors estrangers» d'*Escriure després* no coneixen el context català ni la seva literatura. Que jo sàpiga, només n'hi ha un que hagi confessat no conèixer la realitat catalana i és amb aquest desconeixement que ha volgut orientar el seu article: Tim Trzaskalik. Hi ha dos altres autors que confessen no haver llegit mai res d'Abel Cutillas i asseguren que no hi tornaran: Louise L. Lambrichs i François Rastier. Però hi ha moltes *proves* que demostren que Jean Bollack sí que coneixia el context català, per exemple. Certament no serveix de res, per a la cosa empírica, que jo digui que li vaig regalar llibres d'autors catalans (Ausiàs March, Mercè Rodoreda, Joan Vinyoli, Gabriel Ferrater) i que en vam parlar moltes vegades, d'ells i dels seus contextos. Tampoc no serveix de res saber que Bollack va assistir, a primera fila, a la presentació del llibre de Ramon Farrés sobre Antoni Pous, *L'obra essencial*, que va tenir lloc a La Central del Raval, i que va seguir amb atenció les intervencions de Ricard Torrents i de Joaquim Molas (de les quals em va fer anàlisis molt fines). O que André Laks hagi fet conferències a Barcelona i que hagi tingut una certa relació amb el departament de grec de la UB. O fins i tot que Emmanuel Faye sigui especialista en Ramon Sibiuda⁷⁴ i que hagi participat en un debat sobre Heidegger a Barcelona amb Joan Ramon Resina i Manuel Carbonell –i, posats a fer (i per si no en té prou), convido el nostre crític a llegir la rèplica de Emmanuel Faye a Manuel Carbonell, i, més concretament, a llegir el que li remarca del seu pròleg a

l'edició dels textos polítics de J. V. Foix, de la qual Carbonell va ser curador.⁷⁵ Per què ens ha de fer tanta por que els estrangers entrin a debatre els nostres autors amb *nosaltres*? Què amaga, en el fons, aquesta por?

DESINHIBICIONS

Per molt que en el seu assaig, *L'escriptura soterrada*, sobre la poesia de Josep Albertí, en el qual també comenta «la pràctica interartística» del Taller Llundàtic, Maria Muntaner exposi que els «llunàtics» recorren sovint al racisme, i que, a ella, moltes d'aquestes imatges li fan aclucar els ulls de manera instintiva,⁷⁶ aquesta repulsió no li arriba a ser prou forta per prendre una distància necessària que li permeti de pensar per ella mateixa i valorar allò que té a les mans —enterament—, sinó que veu en aquell racisme excessiu i obsessiu una coherència teòrica i aberrant que l'estimula a treballar precisament *allò*, amb l'objectiu final de legitimar-ho com una forma interartística i contracultural. Per què dedicar-hi una tesina com aquella, si no? Igual que Colomines amb Cutillas, Muntaner —amb Pau Vadell, Pons Alorda i altres exalumnes de la UIB— deu pensar que l'art i la literatura sonden de vegades aquesta mena de pous negres. Ni tan sols imagina el malestar social que provoca amb la seva exoneració, ja que sembla mesella al dolor, a la decepció o a la repulsa que la seva col·laboració pugui provocar. Ara bé, sembla que ella ha estat la primera a sentir-se atacada quan se li ha criticat el seu treball de promoció del Taller Llundàtic: una forma prou infantil de sobredimensionar el mal propi i de menystenir l'aliè. Que potser no està acostumada a treballar amb tota mena d'agressions i d'exabruptes? Si «ser

danyat significa que un té l'oportunitat de reflexionar sobre el dany»,⁷⁷ quina reflexió ha nascut, en ella i d'ella cap a nosaltres, arran d'aquesta polèmica? El cas és que quan SOS Racisme va enviar una carta de protesta a l'editorial en què treballa i també a la UIB, en la qual citava els articles del codi penal vulnerats tant pel Taller Llundàtic com per la UIB, Muntaner va ser incapaç de prendre la paraula per tal d'explicar on hi hauria hagut una empipadora confusió. I tampoc no va dir res, en tant que experta en «llunatisme», quan l'Associació de Gitanos de Catalunya va protestar. És aquest silenci que cal atiar, i també el silenci que Marrugat fa gravitar sobre aquest silenci. I quan avui lleigeixo a *Vilaweb*, en una notícia destacada, la declaració de la batllessa de Quijorna (un poble de Madrid) davant d'una exposició feixista i filonazi en un col·legi públic («No teníem el sentiment d'haver fet res dolent»), m'adono que aquesta frase també li podria haver servit perfectament per sortir del pas.

Si Maria Muntaner i Margalida Pons haguessin pretès desconstruir el llenguatge de l'odi del Taller Llundàtic o reduir-lo a una abstracció, no només s'haurien explicat l'una i l'altra sobre aquesta empresa tan aviat com es van produir algunes denúncies públiques, sinó que també ho hauria fet el tribunal de la UAB que va avaluar la tesina de Muntaner, ja que el greu malentès hauria merescut un aclariment.

En el seu llibre *Excitable Speech. A politics of the Performative* (1997), sobre el discurs irritable —ço és, susceptible d'irritar i de ser irritat—, que és la seva manera de parlar del discurs de l'odi i de l'agenciament⁷⁸ a què pot donar lloc per defensar-se'n, Judith Butler reconeix que no sempre es pot trencar amb el context en què el llenguatge emergeix:

Estic bastant d'acord amb la crítica de Bourdieu a algunes posicions desconstructivistes que afirmen que l'acte de discurs trenca, en virtut dels seus poders interns, amb el context en què emergeix. Aquest no és manifestament el cas, i per a mi és claríssim, especialment pel que fa als discursos de l'odi, en què els contextos depenen de certs actes de discurs d'una manera tal que es fa molt difícil deslligar-los-en.⁷⁹

El cas del Taller Llundàtic és ben paradigmàtic en aquest sentit. D'una banda hi ha la Universitat de les Illes Balears i Leonard Muntaner Editor amb la seva promoció; de l'altra, SOS Racisme i l'Associació de Gitanos de Catalunya amb la seva denúncia. Per què aquesta desavinença tan manifesta? També Judith Butler ens pot ajudar a entendre el silenci o la perplexitat que segueix aquesta pregunta:

Respondre algunes preguntes és considerat perillós i això és així perquè vivim en una època en què el treball intel·lectual és infravalorat en la vida pública, i en què l'anti-intel·lectualisme afecta una part important de l'ambient universitari.⁸⁰

Potser hi ha alguna cosa transferible de la seva experiència nord-americana, a pesar de la diferència de contextos. I potser hi ha alguna cosa de l'ordre de la traducció cultural que incumbeix a l'ètica i també a la política.⁸¹ Potser.

«LA MÀ FERIEIX EL COS,
LA LLENGUA ARRIBA A L'OS»

Què és i què fa el discurs de l'odi? La dita popular, «La mà fereix el cos, la llengua

arriba a l'os», no pot ser més instructiva. El llenguatge de l'odi —dins del qual s'inclouen el discurs racial i l'insult homòfob— podria provocar una espècie de dolor viu i intens, com el de l'objecte punxant en la carn. En el seu llibre sobre el discurs de l'odi, Judith Butler fa aquesta consideració:

sembla que no hi ha un llenguatge específic per al problema del dany lingüístic, de manera que ens veiem obligats a fer servir el vocabulari del dany físic. En aquest sentit, la connexió metafòrica entre vulnerabilitat física i lingüística és essencial en la descripció de la mateixa vulnerabilitat lingüística.

[...] aquesta dimensió somàtica pot ser important per a entendre el dolor lingüístic. Algunes paraules o algunes maneres d'adreçar-se a algú actuen no tan sols com a amenaces contra el seu benestar físic, sinó que també el seu cos pot veure's alternativament fortificat o amenaçat per les diferents maneres d'adreçar-s'hi.⁸²

A *Escriure després*, Rossel·la Saetta Cotton ja recorria a aquest llibre de Butler per assenyalar que els efectes són també els d'una descol·locació, d'una desorientació, d'una pèrdua del lloc. Copio la seva citació:

ser ferit per un discurs és patir una manca de context, és no saber on s'és. Potser fins i tot el mal que fa un discurs resideix en el caràcter *no anticipat* de l'acte injuriós, en el seu poder de posar el destinatari fora de control. La capacitat de delimitar-ne la situació es veu, doncs, afectada en el moment de la injúria. Quan algú se'ns adreça de manera injuriosa, no només som davant d'un futur desconegut, sinó que patim encara més pel fet de no conèixer el lloc ni l'hora de la injúria: a conseqüència d'aquest discurs,

patim una desorientació. Allò que es revela en el moment d'un trastorn com aquest és precisament la fugacitat del nostre lloc en el si de la comunitat dels locutors.⁸³

Tot això, per tal de constatar que en Abel Cutillas hi ha una convergència entre l'agressió física i l'escriptura aforística, com ell mateix ha explicat:

Aquí l'instant de l'aforisme és l'instant de la bufetada, mentre la galta s'ensorra i la mandíbula es desençaixa. Heus aquí la fotografia de la sorpresa.⁸⁴

Marrugat menysté aquest aclariment i això el fa aparèixer tal com és: no només com un lector poc atent a la matèria que tracta, sinó també com un crític irresponsable. L'aforisme sobre el genocidi jueu (escrit «per a nosaltres» de manera provocativa) pretén ser *simplement* una bufetada als jueus. És impossible llegir-ho d'una altra forma. I això explica l'entusiasme d'Agustí Colomines i d'Enric Vila quan el varen llegir. I també d'*Els Marges*, és clar. És el *hooliganisme* de la nostra cultura. No els uniria el cervell sinó les tripes, com solia dir Bollack.

Judith Butler, a diferència d'altres –com Mari Matsuda, per exemple, que és partidària de limitar la llibertat d'expressió en el cas del discurs de l'odi–, opta per veure en el discurs de l'odi la possibilitat d'un contradiscurs. Les paraules insultants (*marrica*, *xueta*, *acusetà*) poden ser capgirades, igual que l'insult *queer*,⁸⁵ per mitjà d'un agenciament amb el qual el subjecte es pot constituir i reafirmar contra l'agressió.⁸⁶ El fet és que, per a Butler:

[...] no és possible arribar a un consens respecte de si hi ha una relació clara entre

les paraules enunciades i la seva suposada capacitat de fer mal.⁸⁷

I és justament la manca d'una relació concreta o determinada entre l'acte de parla i la producció d'una ferida allò que obre la possibilitat d'un contradiscurs, «un tipus de resposta», segons Butler, «que seria impossible si la relació entre acte de parla i ferida fos molt més estreta».⁸⁸ I afegeix:

Per tant, l'espai que separa l'acte de parla dels seus efectes futurs té implicacions prometedores: inaugura una teoria de l'agenciament lingüístic que proporciona una alternativa a la recerca incessant d'un remei legal.⁸⁹

Aquesta ha estat la meua forma d'actuar de sempre. D'aquí ve la meua rèplica a Jordi Marrugat, «Deferència i repetició», que no conté sinó algunes de les *paraules* (problemàtiques o no)⁹⁰ que ell mateix fa servir per criticar *Escriure després*, en la seva «Cacera de bruixes en la cultura catalana» –un títol calcat, per cert, d'una nota àcida d'Enric Vila en el seu blog literari, escrita arran de la polèmica. Només hi ha, de fet, un concepte nou en el meu text: el de *post-humanitat*, que és utilitzat tant en l'àmbit de la cibernètica com en el d'una certa filosofia,⁹¹ i que podem trobar en qualsevol de les seves dues variants: *posthumanitat*⁹² i *posthumanisme* –de la mateixa manera que trobem *postmodernitat* i *postmodernisme*–, un terme, val a dir-ho, que, a més de dur una nota explicativa en el meu text, va ser percebut com un insult ofensiu per Bernat Puigtobella vint-i-quatre hores després d'haver-me'l publicat, la qual cosa demostra que en el nostre país, a més d'haver-hi un retard endèmic en qüestions de pensament

i de terminologia, el dret a l'ofensa i la interpretació de l'ofensa són dues coses que estan en mans d'uns pocs, i que per tant hi ha tota una sèrie d'individus que no som percebuts de la mateixa manera que els altres, és a dir, que som, en l'àmbit de la paraula i del dret a la llibertat d'expressió i de rèplica, ciutadans de segona, segurament per motius diversos. Potser perquè no seríem prou catalans, o potser perquè no pertanyem als diversos *establishments*. Potser per totes dues coses alhora.

El fet és que, per donar difusió a l'article de Jordi Marrugat –«Cacera de bruixes en la cultura catalana. Notes al marge d'*Escriure després*»– el director de *Nívol* va pensar que havia de donar comptes de l'afer d'una manera un xic provocativa, amb un títol que era, de fet, una pregunta molt pròpia del temps en què vivim, és a dir, una mena d'invectiva a tot el país, pel broc gros: «Som antisemites els catalans?», i va pensar que havia d'acompanyar la notícia amb la meua fotografia i amb algunes frases que havia extret i retallat, sense avisar, dels nostres missatges de correu electrònic bescanviats el dia anterior, quan em va avisar de la publicació de l'article de Jordi Marrugat a *Els Marges*. Es tracta, però, d'un cas d'antisemitisme nacional? De debò són tots els catalans, els acusats com a col·lectivitat, en el volum col·lectiu *Escriure després*, tal com suggereix Puigtbella? Som realment una ètnia i una societat tan uniformes? Una vegada llançada la pregunta acusadora i grandiloqüent (difosa també per *Vilaweb* en les seves notícies destacades, junt amb la meua fotografia), sembla que *Nívol* va donar barra lliure als comentaris, tant signats com anònims, en una mena de catarsi col·lectiva. I no només això: Puigtbella va decidir que havia d'enviar per correu

electrònic aquesta notícia a tots els signants de la nota de protesta que va ser tramesa a *El Punt Avui* contra l'article d'Enric Vila, «Antisemita, tu». Comptat i debatut, una manera prou intencionada d'obrir l'esclatxa del dubte en el cas que les acusacions de Marrugat tinguessin alguna pertinència. Perquè, pel que fa a aquest afer, Puigtbella ha ballat per damunt de la corda fluixa de l'ambigüitat, sense qüestionar veritablement les actituds racistes, ben al contrari: deixant entendre de bon començ que tot és producte de meres suposicions i, per tant, d'una espiral dialèctica en la qual es fa molt difícil ser objectiu.

QUI TÉ DRET A L'OFENSA I QUI NO. QUÈ ES POT DIR I QUÈ NO

Jordi Marrugat és un exemple manifest de com certes formes de dolor són reconegudes i amplificades nacionalment –o ètnicament– i també culturalment, mentre que d'altres es tornen no només impensables i indolors, sinó també irrisòries. Pel que fa al concepte de *rostre* en Emmanuel Levinas, Judith Butler fa l'aclariment següent: «Tot el que significa una possibilitat de ser ferit pot ser inclòs en la categoria de "rostre"». ⁹³ Això vol dir que hi hauria persones amb rostre i persones sense rostre ⁹⁴ (tant si apareixem en una foto com si no). ⁹⁵ En aquest sentit, Marrugat tindria un rostre immens. Però també una barra immensa. Si a *Escriure la vida i la mort* atorga a la poesia la capacitat de dir-ho tot, per contra, quan se sent atacat per un poeta que detesta, no només li treu, a la poesia, el dret de rèplica i la possibilitat de posar-se al servei del joc en la contesa, sinó que a més a més es presenta a si mateix, en el seu deliri egòlatra,

com l'única víctima expiatòria i alhora com l'encarnació de la cultura en si:

Però el crític [sic, genèric], en lloc de ser desmentit, rebutat, criticat, continua essent simplement caricaturitzat, desacreditat, ridiculitzat des de la impotència de qui no pot contraargumentar culturalment [sic]:

M'he fet gran pensant que el dec ser jo el noi de la mare,

jo que he nascut vora els tions del foc a terra.

El buit mai m'ha arrugat amb les seves ganyotes.

.....

Tornada: crític caire, la cirera que remenes de tan madura te diventa empasto,

doncs pasta aquesta pasta, modela un ninot, saps què:

que tira-li l'alè, bufà-hi esperitat, i mira, m'alço.⁹⁶

En una imatge vàcua, a la qual pot recórrer tothom a veure qui és més guapo en el propi mirall i es troba alçat més amunt per si mateix, el poeta s'autopresenta com una mena de déu que s'alça contra qualsevol crítica [que no volia, Marrugat, un poeta-déu?]. La mateixa contracoberta del llibre defineix aquest poema com «un *gap* o cançó de fatxenda». L'autor reconeix així que emprà la literatura com un senzill acte d'afirmació jeràrquica del propi jo sense argument ni raciocini [sic], segons la llei de la selva [sic]. I el fet que s'escudí en el joc literari amb la tradició trobadoresca no sembla una justificació suficient per aquest descrèdit de la crítica [sic] i de la mateixa cultura [sic], que a aquestes alçades no necessita ser convertida en una simple baralla de fatxendes.⁹⁷

La megalomania del personatge té aquest gruix. De cop i volta, per a Marrugat, la literatura ja no són *només paraules*, sinó que la cosa ofèn, fa mal, fereix (sí, pobret!), de la mateixa manera que, per a Puigtbella, que es va llegir l'article de Marrugat contra *Escriure després* i en va voler donar comptes a la seva revista amb un to ben curiós, la meua rèplica a Marrugat ja no és una rèplica legítima davant d'un esplet de calúmnies i de reiteracions racistes, sinó, de cop i volta, un article escrit des de l'ofuscació i la vociferació –cosa que li fa dir «Així no» però mai «Això no» (i resulta que només hi cau, però, un dia després d'haver-me publicat el text i quan ja m'ha advertit, entusiasmat, que «Deferència i repetició» és l'article més llegit de *Núvol*). Que potser no n'hi ha per a llogar-hi cadiretes?

El fet és que la raó i les raons, gairebé sempre les tindran totes ells: la de l'ofensa, la del que és legítim i què no, la de qui pot parlar i qui no, la del que es pot dir i què no, la de quin to escau i quin ja no, i, conseqüentment, la de qui és plenament humà i qui no. Ells són els designadors d'una identitat modèlica, i fins i tot els qui tenen l'última paraula. I això explica que Puigtbella es veiés obligat a escriure un segon article que fes de falca a «Així no», intitulat «Despublicar», en el qual va haver de citar amb noms i cognoms algunes de les persones que havien escrit un comentari crític a l'espai destinat a l'opinió, dessota del seu text. I no s'adona que en actuar així fa com el mestre a l'escola quan amonesta un alumne i el fa pujar a la tarima perquè el vegi tota la classe.⁹⁸ Una manera molt *sui generis* de preparar-se per exercir la independència en tots els àmbits i en tots els sentits. I també d'encoratjar-la.

FORÇA DE LLEI

Hannah Arendt feia la remarca següent a «Ceterum Censeo...» –una de les seves primeres contribucions a la revista *Aufbau*, l'òrgan d'expressió dels exiliats jueus alemanys a Nova York–, poc més d'un any abans que tingués lloc la Conferència de Wannsee, en la qual es va decretar la «solució final» al problema jueu:

Però és només a la lluna que un pot estar segur davant de l'antisemitisme; el fet és que la famosa declaració de Weizmann, segons la qual la resposta a l'antisemitisme està en la construcció de Palestina [com a Estat jueu], ha resultat ser una il·lusió perillosa.⁹⁹

Segons Arendt era més necessari que els jueus formessin un exèrcit per lluitar contra Hitler que no pas que s'esforcessin per crear un Estat a Palestina, ja que un Estat no els oferiria mai una total garantia per a la seva supervivència i en canvi la lluita contra Hitler sí que els ajudaria en gran manera. El llibre de David Grossman, *La mort com a forma de vida* (2003), fa palesa la seva lucidesa i la seva clarividència.

Només a la lluna un pot estar segur davant de l'antisemitisme. Ara bé, és a la terra, és a dir, en el món sublunar, que el jueu ha de fer la seva vida. Judith Butler ha explicat com entén el fet de ser jueu en aquest món:

«Ser» jueu és experimentar tothora la separació d'un mateix, ser expulsat al món del no-jueu, obligat èticament a obrir-se un camí ètic i polític precisament allà, en un món d'una heterogeneïtat irreversible.¹⁰⁰

En destaco l'«heterogeneïtat irreversible», això amb què Marrugat té serioses di-

ficultats de relació. O és que *Escriure després* no pertany a la cultura catalana, tot i comptar amb la presència d'estrangers? Què és una cultura que demonitza alhora la crítica quan ve de fora i l'autocrítica perquè ve de dins? Els catalans, no ens podem permetre de criticar-nos perquè això ens debilita? Aleshores per què Marrugat no és el primer de posar-ho en pràctica?

Arendt acaba el seu text amb aquesta altra remarca, que posa en cursiva:

*Si els jueus de Palestina viuen en virtut del dret i no pas de la tolerància, aleshores és només en virtut del dret que el seu treball els ha portat fins allà, i això dia rere dia.*¹⁰¹

Aquesta frase em fa pensar en tot allò que ens fa viure en virtut del dret, sense que la tolerància hi estigui assegurada. Si se suposa que els jueus poden arribar a viure sans i estalvis del perill que representa l'antisemitisme perquè tindrien un Estat jueu que els en protegiria, vol dir que aquesta seguretat es dona només en virtut del dret, però no pas del respecte ni de la tolerància dels seus veïns o conciutadans no-jueus. És una seguretat que emana de l'aparat d'un Estat i que per tant no neix d'una convivència pacífica ni d'un reconeixement. Per tant, hi ha tot un seguit de preguntes que se m'imposen: *Els jueus, han de veure respectada la realitat del seu genocidi a Europa en virtut de la llei o per un respecte envers aquest esdeveniment, amb l'objectiu d'«Això mai més»?* Es pot inferir que la preservació de la realitat del genocidi jueu és necessària per a evitar nous brots de violència contra aquest col·lectiu, i fins i tot contra altres grups. De totes maneres, és un debat obert. Hi ha, amb tot, una diferència palpable entre la paraula agressiva i l'acte d'agressió

física. De totes maneres, la qüestió del dret és sempre problemàtica. És com si ens preguntéssim si les dones, per exemple, han de veure respectada la seva integritat física i psíquica en virtut de la llei o precisament per qui són. Té sentit una tipificació penal contra la violència de gènere o n'hi ha prou amb una llei contra la violència que una persona exerceixi contra una altra? Es podria parlar d'una llei contra la possessivitat i la dominació violentes?

Amb tot, de moment les línies que s'estan traçant a Europa, en aquest sentit, sembla que vagin totes cap a la penalització de la negació o de la banalització dels crims nazis, així com de l'enaltiment del nazisme.¹⁰² I l'acord sembla majoritari. Judith Butler és més aviat contrària a dipositar en l'Estat tot un aparat de lleis que regulin les nostres vides, o la nostra manera d'actuar, és a dir, a donar a l'Estat més poder de l'estrictament necessari. Com Ruwen Ogien,¹⁰³ Butler també pensa que l'Estat ha d'intervenir com menys millor en les vides dels seus ciutadans:

En lloc d'apel·lar a un control per part de l'Estat que censuri o limiti l'emissió de discursos d'odi (racistes, homòfobs, etc.), Butler plantejarà una estratègia molt diferent en assenyalar el potencial subversiu d'una reapropiació d'aquests mateixos codis insultants.¹⁰⁴

Així doncs, Butler creu que si dipositem el control del discurs de l'odi o ofensiu en mans de l'Estat, «és com donar-li el privilegi d'una apropiació incorrecta»,¹⁰⁵ ja que aquest en podrà fer la seva pròpia lectura en un moment determinat,¹⁰⁶ com ha estat el cas d'algunes exposicions de l'obra de Robert Mapplethorpe als EUA, censurades pel

fet d'haver estat considerades obscenes, o també de certs grups de rap afroamericà que utilitzen insults i paraules agressives en el seu agenciament de la violència.¹⁰⁷ Ja que la reapropiació agressiva del discurs injuriós es converteix en l'espai que permet de reviure *altrament* la injúria traumàtica. És justament això el que *Núvol* em va negar. I és justament això el que Marrugat i *Els Marges* també neguen a les persones que es puguin sentir atacades o ferides per Abel Cutillas, o pel Taller Llundàtic. Ço és: el simple ús de la llibertat d'expressió i de rèplica.

Cal, amb tot, fer una remarca important. Judith Butler té els ulls posats en l'obra d'un artista homosexual que va morir de sida en un moment en què la malaltia implicava una autèntica estigmatització del grup. Però també en la música de carrer d'una minoria marginada i en la seva força per contrarestar la violència social. Tots dos casos són considerats formes d'agenciament. Hi ha res d'això, tanmateix, en Abel Cutillas i en el Taller Llundàtic? O estan tots dos més aviat del costat de la violència masclista i feixista? Quin agenciament es fa identificable en els seus productes? No és aquesta manca de lectura allò que SOS Racisme precisament va denunciar?

En la seva nota «Antisemita, tu», el professor Enric Vila deia el que deia perquè s'ofengués qui s'havia d'ofendre. Per tant, tenia clarament la intenció de l'ofensa al cap.¹⁰⁸ Aquells que volen realment exercir la llibertat d'expressió i condemnen la intervenció de l'Estat en la regulació dels actes lingüístics, aleshores han de donar una possibilitat a la resposta crítica. De què tenen por? O és que es volen en una posició repressiva, de manera que ells mateixos esdevenen la prefiguració d'una política estatal repressora? Valenta llibertat.

Un exemple d'aquesta posada en pràctica d'una llibertat desacomplexada, el tenim en un poema de Lucia Pietrelli, del seu llibre *Violacions* (2011):

Bífids

El treball us farà lliures
Auschwitz

un cos analfabet
sagna
contra el filferro
de l'entrada:
«L'amor us farà lliures».

No hi ha dubte que Auschwitz s'ha convertit en una autència (i fosca) *Matière de Bretagne* de la mà de les noves generacions d'escriptors, que hi veuen un impacte infal·lible i un èxit assegurat. No és que Auschwitz hagi de ser, com pretén Cutillas,¹⁰⁹ un mal sagrat que els sacerdots que vivim a cavall del seu dolor hem de protegir, sinó que potser fóra bo que ens esforcéssim d'escoltar bé aquells que han escrit des d'una vinculació directa amb aquest esdeveniment, de manera que així segurament percebrem la part de nosaltres mateixos que és connivent amb un esdeveniment d'aquestes característiques. És el mal de la sordesa selectiva. Associada al menyspreu.

Però la pregunta que cal fer-se és: a qui parla, Pietrelli, en aquest poema, i de què? Ens diu potser que ella és una experta en el plaer sexual i es plany dels acomplexats, dels frígid, dels inexperts (els analfabets) que sagnen volent fugir de la llibertat de plaer total que es refusen? Escriu potser perquè aquells que han viscut l'experiència d'Auschwitz o els seus familiars, si li llegeixen el poema, se sentin representats,

venjats, compresos? És conscient del mal gust que hi ha en l'abús del paral·lelisme? És de debò un paral·lelisme?¹¹⁰ O és que potser els cossos electrificats a les filferrades dels camps pertanyien a individus ganduls, que no volien treballar?

Què llegim al capdavant a «El senyor dels holocausts» de Pons Alorda, «Bífids» de Lucia Pietrelli i «El fals profeta» de Pau Vadell?

PER UNA MORALITAT ÈTNICA, TAMBÉ?

Albert Memmi, l'autor d'*El racisme*, es declara del tot contrari a qualsevol mena de censura. Per a ell, el racisme verbal entra dins de la categoria de les opinions. Per això diu:

Prohibir una opinió, fins i tot si és injusta, ja dona peu a una injustícia. Sempre es corre el risc, en aquests casos, de sortir del foc per caure a les brases.

Aleshores què cal fer? Avui diria això: *a l'opinió, cal oposar-hi opinió.*

Quan Bernat Puigtobella va decidir despublificar a *Núvol* «Deferència i repetició», perquè al cap de vint-i-quatre hores i escaig va arribar a la conclusió que era un text impropï, per ofensiu i ofuscat, i va brandar un «Així no», sense brandar, però, un «Això no» —és a dir, sense dir «això no» al Taller Lluàtic, a l'aforisme de Cutillas sobre el genocidi jueu o al racisme subreptici de Marrugat—, i també en donar l'enllaç del meu text a través del web de *Mozaika*, que de seguida me'l publicà,¹¹¹ venia a dir, implícitament, que aquest afer és en el fons *un afer jueu* i que ell no volia participar ni donar plataforma a l'ofensa

—la que jo poso en pràctica allà— *contra un català*. És impossible que Puigtobella pugui mantenir-se neutral en aquesta polèmica. O s'està amb el racisme, o s'està contra ell. Aquesta no és, en absolut, una dèria personal de la mena «o s'està amb mi, o contra mi», tal com pretén Marrugat en el seu article d'*Els Marges*. A més a més, s'ha de tenir en compte que Puigtobella va assessorar Cutillas quan aquest escrivia *La mort de Miquel Bauçà* (2009), el poeta de l'etnicitat per excel·lència a partir d'*El Canvi* (1998). Per tant, no s'adona que, en obnubilar-se d'aquesta manera, ell mateix es presenta com un defensor dels racistes. «La censura és una forma productiva de poder: no és una cosa merament privativa, és també formativa.»¹¹² Sembla, doncs, que Puigtobella vetlli per aquesta formació, amb el seu «Així no». És un posat moralista, però, al mateix temps, ple de duplicitat, perquè esdevé inevitablement una moralitat ètnica. És el que va remarcar Bartomeu Mestre (àlies *Balutxo*) quan Puigtobella li va escriure un missatge de correu electrònic per insistir en el fet que, la raó, la tenia ell —ja que Bartomeu Mestre també li havia criticat l'eliminació del meu text, amb una nota a l'espai destinat als comentaris d'«Així no». Si he tingut accés a la resposta que, al seu torn, li va escriure Mestre, és perquè Puigtobella la hi volia publicar a *Núvol*, i és per això que Mestre, abans, me'n va voler parlar. El cas és que, finalment, la resposta no va aparèixer perquè la condició era que el text aparegués no pas en l'espai dels comentaris —que és on li esqueia—, sinó amb una foto de Mestre mateix i com un article independent que se sumava a la polèmica. Ara la reproduïxo tota (amb el consentiment de l'autor), perquè s'ho val:

Benvolgut Bernat,

em sap greu que el meu primer comentari penjat hagi estat recriminatori, abans de fer avinent la qualitat general del que he pogut llegir en ocasions anteriors.

Sí, he llegit l'article «Despublicar» i tampoc no m'ha convençut. El meu posicionament és conegut arreu com a ultradefensor de la llibertat d'opinió i d'expressió que consagra la Declaració Universal dels Drets Humans. Per a mi, no hi ha límits en l'ús de les paraules. He reivindicat, fins i tot, el dret a l'insult, a l'escarni, a la befa. Allò que algú ha dit per escrit, no s'ha d'eliminar, ni retirar, ni «despublicar» mai. Si algú considera que l'autor parla des de l'ofuscació i amb un mal to, se li recrimina i punt.

A Mallorca, tenim grans polemistes que, amb encerts i errors, han fet avançar el món de les idees. Antoni Maria Alcover, amb encerts i errors, va fer més per a la normalitat del català amb les seves batusses que amb les seves conferències. Igual que Moll, els anys setanta del segle passat, en fomentar la famosa «polèmica d'en Pep Gonella». Amb moderació i seny no es camina gaire. El món camina gràcies a la imprudència (la prudència ens fa estàtics).

No he entrat en el contingut dels escrits. N'Arnau té la seva manera de dir les coses, dins del marc de la literatura de combat catalana. Això no obstant, per a mi, allò que sí és molt més greu que «el to» o escriure en estat «d'ofuscació» és que allò que va amollar Cutillas no mereixi, de part vostra, una condemna clara i taxativa, sinó, ben al contrari, una simple reproducció sense cap comentari. Un recordatori, com si fos una frase històrica asèptica.

En definitiva, crec que en «despublicar» un article que constitueix una nova rèplica,

SENTIMENTS

sense fer cap esment crític al qui inicià el debat amb un exabrupte tan brutal com dir que «L'Holocaust fou, en certa manera, un homenatge als jueus», em sembla que desqualifica totalment la vostra actuació i encara s'empobreix més amb les justificacions dels dos darrers escrits «Així no!» (qui decideix «com»?) i el «Despublicar», perquè actueu com a jutge i part i, a més, des de la trinxera més abjecta i equivocada.

Professionalment em vaig dedicar durant més d'una dècada a impartir cursos (i fer-ne aplicatius pràctics) sobre solució positiva de conflictes. Les primeres pautes aconsellen separar les paraules de les persones que les ha dit, d'una banda, i sobretot evitar el clàssic error hispà de creure que els missatges desapareixen matant el missatger.

Creieu-me que «despublicar» només aboca a la caverna, no és bo per a ningú i mai no aporta solucions. Ja que defenseu el silenci, em permeto servir-vos de franc un altre aforisme (aquest és meu): «sempre és covard el silenci i, molt sovint, també traïdor».

Salutacions cordials,
Bartomeu Mestre

Per què Bernat Puigtobella de sobte volia publicar una carta que el col·locava de manera manifesta en el costat més abjecte? Penso que és perquè Bartomeu Mestre li va parlar *en clau catalana* (Alcover, Moll, literatura catalana de combat...), i això sí que, finalment, ho va entendre. Ara Lucia Pietrelli podria molt bé reconvertir el seu poema i exposar de quina manera sagna el cervell identitari quan queda atrapat a les filferades d'un camp que a l'entrada diu: «Pensar us farà lliures».

Ara toca parlar de sentiments. Puigtobella hi al·ludeix en la seva resposta a la meua carta oberta. Diu: «A la teua carta m'atribueixes una neutralitat que em convertiria en còmplice d'aquells que tu consideres antisemites. Afortunadament, en tot aquest afer em guio més pels sentiments que per les teoritzacions».¹¹³ Afortunadament per a qui? —em pregunto jo. De fet, el que vinc a dir a la meua carta —si se'm llegeix bé— és que la neutralitat, en aquest afer, és impossible. El que li retrec, doncs, és que pretengui presentar-se com a neutral i objectiu en un afer en què això és impossible, ja que tot va començar amb diversos tipus d'agressió i de connivència davant de les mofes macabres. Per tant, una operació d'aquest tipus no pot desembocar sinó en la duplicitat i en la hipocresia, en un «nedar entre dues aigües», com se sol dir. A més, no he estat l'únic que ha fet aquesta observació, i em sorprèn que Puigtobella ho faci recaure gairebé tot damunt de la meua persona, una vegada i una altra. Prou me n'he guardat, jo, de posar tothom al mateix sac. Perquè una cosa és la voluntat manifesta d'ultratjar les víctimes dels camps o de banalitzar els crims nazis, com és el cas del Taller Llundàtic amb *Sabó fluix de camp de concentració* o amb l'*Acte onanista*, i una altra cosa és fer que aquest grup pretesament subversiu —i que diverteix (en sóc testimoni)— esdevingui —gràcies a la UIB, la UAB i les PAM— un objecte d'estudi interessant pel seu poder transgressor, per la seva interdisciplinarietat i per la seva contraculturalitat (per la seva qualitat literària és impossible), amb un ús aberrant de la bibliografia, *i sobretot a partir de l'amistat*. És un fet que Margalida Pons, Antoni

Artigues i Lleonard Muntaner senten un afecte indiscutible per Josep Albertí. Per tant, a partir dels *sentiments* —aquests elements imprescindibles que ens menarien, si seguim Puigtobella, a ponderar bé i a no extralimitar-nos ni arriscar-nos mai en les nostres seques teoritzacions. O potser cal dir que els sentiments només actuen tal com els fa actuar Puigtobella quan ens les havem *amb determinades persones*. Ja que els sentiments són així: desiguals, variables, capriciosos, tot i que tenen sempre un camp d'acció prou circumscrit. Ja se sap que cadascú té els seus predilectes i preferits. I això s'ha fet cada cop més visible en l'àmbit de la política. En som testimonis cada dia. Però no podem amagar el cap sota l'ala quan això passa també a la universitat. És per això que els meus textos secament teòrics i mancats de sentiments, i encaminats a analitzar tota aquesta desvirtuació de l'edició acadèmica i dels estudis crítics, són implacables amb aquelles persones que tenen una responsabilitat universitària. Crec que s'ha de ser intransigent amb tot aquest preferentisme descarat i amb aquest amiguisme cofoi que està disposat a justificar i aplaudir qualsevol aberració teòrica o qualsevol estirabot racista sempre que la cosa no vagi adreçada contra els catalans en general i contra els propis amics en particular. Això és el que Puigtobella no sap veure —o fa veure que no sap veure—, guiat pels sentiments. A dir veritat, els sentiments als quals ell apel·la han campat sempre molt bé en els conflictes identitaris. I és això el que li fa dir: «les vegades que he parlat amb el Jordi Marrugat o el Toni Artigas [sic] o la Margalida Pons o la Maria Muntaner no m'ha semblat que puguin subscriure les idees [sic] que els atribueixes». Es tracta d'idees o d'una manera de fer que

és reprovable perquè és irresponsable? Els critico per haver escrit llibres antisemites o per promocionar els seus amics del Taller Lluetàtic? Per a Puigtobella, sembla que una conversa privada i els bons sentiments que l'acompanyen puguin reemplaçar uns textos denunciabls i denunciats, així com el treball crític a què han donat lloc de manera profusa i variada. Amb aquest argument seu, basat en l'afectivitat, qualsevol que no s'hagi llegit *Escriure després*, o que se l'hagi llegit de premsa i transversalment, es pensarà, doncs, que els atribueixo idees exterminadores, pròpies d'antisemites impertèrrits, o de «nazis», com assegura sempre tan didàcticament Jordi Marrugat, amb el seu habitual reduccionisme. Com si tot es pogués reduir a un conflicte entre «nazis» i «caçanazis». Quines poques ganes de pensar i de filar prim!

Sembla, doncs, que Puigtobella no hagi percebut que a *Escriure després* insisteixo a demarcar les responsabilitats de cadascú. I també em pregunto què deu haver passat perquè en algunes universitats catalanes (UB, UAB, UIB, URL) hi puguem detectar aquesta barreja d'orgull i de connivència amb la barbàrie, d'incapacitat per al debat racional i de refús de la crítica —i finalment d'al·lèrgia envers la diferència. El fet que professors i directors de centres educatius i fins i tot autors m'hagin volgut denigrar arran d'aquesta polèmica amb una tirallonga d'epítets (com ara «mossèn», «sacerdot a cavall del dolor d'Auschwitz», «maricón» i «marica», «xueta», «jueu sionista», «acusetat», «delator policial», «el senyor dels holocausts», «el fals profeta», «antisemita», «Torquemada», «paràsit», «matanazis i incircumcisos en general», «inquisidor», «operat de fimosi», «pagat pel lobby», «fraticida», etc.) posa damunt la taula un proble-

ma seriós, que farem bé de considerar. És interessant de veure, si més no, la manera com repliquen a la crítica determinades persones que es dediquen a fer filologia, a ensenyar llengua i literatura catalanes, a fer classes de teoria literària o de periodisme, a escriure poesia, notes a la premsa o a revistes com *Els Marges*. I com que Puigtbella fa prevaldre els sentiments per damunt de la teorització, també deu ser normal que s'esveri amb els insults que ha rebut Matthew Tree per haver escrit a *Núvol* sobre l'antisemitisme i l'esquerra catalana, i que en canvi no s'immulti gaire amb els insults que fins ara m'han adreçat –també de manera anònima– a la seva pròpia revista. En uns quants d'ells hi ha un antisemitisme i una homofobia explícits. També una indiferència total davant de la realitat dels camps. I em sobta que ni l'AELC ni el PEN Català, dels quals sóc membre, no hagin emès encara cap comunicat de repulsa davant d'aquest deler col·lectiu de denigració contra algú que tan sols aplica una cosa tan bàsica i innegociable com és la llibertat de pensament i d'expressió en una societat democràtica i plural. Perquè salta als ulls l'acarnissament amb què actuen davant de la dissidència tots aquests que es vanten de ser tan transgressors i de baladrejar per la llibertat de la paraula. Així com el silenci rere el qual s'amaguen els promotors acadèmics del Taller Llunàtic quan es fan denúncies públiques des d'associacions concretes.

Puigtbella no entra mai a debatre –ni tan sols comenta de passada– el fet que a *Escriure després* també hagi volgut reflexionar sobre les raons que s'han esgrimit per tal de fer entrar en el canó¹¹⁴ un grup format per dues persones que, a més de ser amics dels seus promotors universitaris, tenen una edat i un gruix d'obra d'una qualitat tal que

diffícilment es mereixen una tesina apuntalada amb cites de l'Escola de Frankfurt i publicada per una editorial històrica (com les PAM), així com una edició pròpia en una col·lecció acadèmica destinada a tesis doctorals (com l'«Arjau», de Lleonard Muntaner Editor). El que hi denuncio, doncs, no és només –com es desprèn de la seva darrera reacció– l'antisemitisme que destil·la tot plegat, sinó també tot allò que el fa possible en uns indrets en què no hauria de donar-se mai –dos fets que no són simplement ideològics–, a més d'aquesta manera insòlita de fer teoria crítica i de fer treballar els alumnes acríticament. A costa, sempre, d'una violència a la Història.

«L'OBRIÛLLS»
DAVANT D'UNS ULLS
QUE SEGURAMENT
JA NO S'OBRIAN

Amb «Tens veu i has de parlar», Bernat Puigtbella m'ha obert de nou les portes de *Núvol*. La meua opinió crítica hi torna a ser benvinguda. Crec tanmateix que el millor que podria fer per a la salubritat de la nostra discussió és restituir els textos que s'han escrit entorn d'aquesta polèmica, tant el seu «Som antisemites els catalans?» com el meu «Deferència i repetició», i tant si hi relisquem d'alguna manera com si no. Aquest buit no fa sinó corcar per dins la realitat d'un debat llarg, complex i malgrat tot necessari.

No dubto que aquesta història deu haver desconcertat i no només per la seva raresa. El context en què s'ha donat la publicació d'*Escriure després*, concebut inicialment per replicar a l'afer Cutillas, no pot ser més rocambolesc, ja que inclou a

més a més l'afer del Taller Llunàtic. Podia ser d'una altra manera?

Amb tot, molt abans que aquest llibre sortís a la llum, vaig provar de fer valdre l'element més preuat a Bernat Puigtobella: els sentiments. Feia anys que treballava a Leonard Muntaner Editor com a assessor, traductor i editor, tant de poesia estrangera com de llibres de pensament crític. Ho feia d'una manera prou independent, escollint determinades obres que em sembla que fem bé d'integrar a la nostra cultura d'acord amb la nostra història (com ara *La nació i la mort*, d'Idith Zertal; les *Converses amb Hannah Arendt*, a cura d'Adelbert Reif; l'*Elogi de la desobediència*, d'Eyal Sivan i Rony Brauman; *El cas Handke*, de Louise L. Lambrichs; *Història, memòria, testimoniatge: un llegat per a Europa*, de Josep Maria Lloró; les *Lliçons de Frankfurt*, d'Ingeborg Bachmann o *La Palestina com a metàfora*, de Mahmud Darwix). També ho vaig fer braç a braç amb Maria Muntaner així que es va incorporar a l'editorial del seu pare, i a qui vaig oferir per exemple la possibilitat de reeditar *Crist de 200.000 braços*, d'Agustí Bartra, o a qui vaig proposar *Infància a Berlín cap al 1900*, de Walter Benjamin, per a la seva col·lecció «Debiaix», per no parlar d'altres autors en altres col·leccions de l'editorial i que van de Víctor Farías a Valère Novarina, de Rodolf Llorens a Joan Miró. Emperò malauradament qualsevol intent de diàleg va ser en va. De cop i volta, tot l'esforç per introduir una nova manera de llegir –gairebé a contracorrent– era minat de dins mateix i no només per una negativa a dialogar al voltant d'uns pamflets racistes i problemàtics, o a debatre sobre quina direcció empeníem. Temps després vaig rebre *L'escriptura soterrada a casa*, com una invitació a llegir el llibre (*post festum*,

com solia dir Bollack). Leonard Muntaner ja havia publicat l'*Acte onanista* del Taller Llunàtic amb l'argument ambigu segons el qual també donava lloc a la meua dissidència, alhora que m'animava a replicar. I a poc a poc la normalització del Taller Llunàtic s'anava afermant amb l'entusiasme d'altres exalumnes de la UIB, d'una banda, i les denúncies de SOS Racisme, d'una altra.

Com llegim? Per què editem el que editem? Per què traduïm el que traduïm? Són preguntes que tornen i que tornaran sempre. No fa gaire Antoni Clapés va enviar per correu electrònic la notícia de la publicació de la seva traducció de Philippe Jaccottet, *A la llum de l'hivern*, a la col·lecció «L'obriülls», que vaig crear a Leonard Muntaner Editor i que ara han decidit apropiarse plenament, sense consultar-me res i eliminant-me dels crèdits del llibre; per tant, sense plantejar-se ni tan sols un canvi de nom, ja sigui per decència o per decòrum, o potser per falta d'inventiva. Diria que no en tenen prou amb promoure la barbàrie.

A pesar d'haver viscut també una experiència de bandejament editorial, Antoni Clapés, que ha seguit tota aquesta polèmica des del començament, responia al meu missatge de sorpresa agraint-me d'entrada l'existència de «L'obriülls» i dient-me tot seguit que aviat també trauria a «Jardins de Samarcanda» el *Rèquiem* del mateix Jaccottet, «un clam duríssim contra la barbàrie nazi». Em pregunto quin sentit té aquest clam duríssim i de què serveix realment la poesia que fa aquesta mena de clams en èpoques de misèria com la nostra. Potser és que per a ell també són només paraules –com tot el que el lector haurà llegit en el meu article d'ara. Només això pot explicar, al meu parer, determinades conductes entre poetes i intel·lectuals d'avui dia, més de vint

anys després de la publicació de les cartes entre Karl Jaspers i Hannah Arendt, o sis anys després de la publicació de les cartes entre Paul Celan i Ingeborg Bachmann. □

BIBLIOGRAFIA SELECTA

- ADORNO, Theodor W. i Max HORKHEIMER: *Dialektik der Aufklärung. Philosophische Fragmente. Gesammelte Schriften*, vol. 3. Edició de Rolf Tiedemann. Frankfurt, Suhrkamp, 2003.
- ADORNO, Theodor W.: *Negative Dialektik. Jargon der Eigentlichkeit. Zur deutschen Ideologie. Gesammelte Schriften*, vol. 6. Frankfurt, Suhrkamp, 2003.
- ANDERS, Günther: *Sur la pseudo-concrétude de la philosophie de Heidegger*. Traducció i epíleg de Luc Mercier. París, Sens&Tonka, 2006.
- ARENDETT, Hannah: *Vor Antisemitismus ist man nur noch auf dem Mond sicher. Beiträge für die deutsche-jüdische Emigrantenzeitung «Aufbau» 1941-1945*. Edició de Marie Luise Knott. Zurich, Piper, 2004.
- *Converses amb Hannah Arendt*, a cura d'Adelbert Reif. Traducció de Ramon Farrés. Palma, Lleonard Muntaner Editor, col. Traus, 2006.
- BAUMAN, Zygmunt: *Modernidad y Holocausto*. Traducció d'Ana Mendoza. Madrid, Sequitur, 4a ed. 2008.
- BENHABIB, Seyla: *Situating the Self. Gender, Community, and Postmodernism in Contemporary Ethics*, Nova York, Routledge / Londres, Polity Press, 1992.
- *El Ser y el Otro en la ética contemporánea. Feminismo, comunitarismo y posmodernismo*. Traducció de Gabriel Zadunaisky. Barcelona, Gedisa, 2006.
- BENVENISTE, Émile: *Problèmes de linguistique générale*, vol. II. París, NRF Gallimard, 1974.
- BOLLACK, Jean: *Piedra de corazón. Un poema póstumo de Paul Celan*. Edició revisada i augmentada per Arnau Pons i l'autor. Madrid, Arena Libros, 2001.
- *Poesía contra poesía. Celan y la literatura*. Edició revisada i augmentada per Arnau Pons i l'autor. Madrid, Trotta, 2005.
- *Au jour le jour*, París, PUF, 2013.
- BUTLER, Judith: *Le Pouvoir des mots. Discours de la haine et politique du performatif*. Traducció de Charlotte Nordmann. París, Amsterdam, 2004.
- *Vida precaria. El poder del duelo y la violencia*. Traducció de Fermín Rodríguez. Buenos Aires, Paidós, 2009.
- *Lenguaje, poder e identidad*. Traducció i pròleg de Javier Sáez i Beatriz Preciado. Madrid, Síntesis, 2009.
- *Marcos de guerra. Las vidas lloradas*. Traducció de Bernardo Moreno. Madrid, Paidós, 2010.
- *Parting Ways. Jewishness and the Critique of Zionism*. Columbia University Press, 2012.
- *Vers la cohabitation. Judéité et critique du sionisme*. Traducció de Gildas Le Dem. París, Fayard, 2013.
- CASASSES, Enric: *Bes nagana*. Barcelona, Edicions de 1984, 2011.
- CELAN, Paul: *Gesammelte Werke in fünf Bänden*. Edició a cura de Beda Allemann i Stefan Reichert, amb la col·laboració de Rolf Bücher. Frankfurt, Suhrkamp, 1986.
- GADAMER, Hans-Georg: *¿Quién soy yo y quién eres tú? Comentario a «Cristal de aliento»*. Traducció d'Adan Kovacsics. Barcelona, Herder, 1999.
- HABERMAS, Jürgen; Charles TAYLOR, Judith BUTLER i Cornel WEST: *El poder de la religión en la esfera pública*. Edició i intro-

- ducció d'Eduardo Mendieta i Jonathan VanAntwerpen. Epíleg de Craig Calhoun. Traducció de José María Carabante i Rafael Serrano. Madrid, Trotta, 2011.
- HEIDEGGER, Martin: *Ser y tiempo*. Traducció, pròleg i notes de Jorge Eduardo Rivera Cruchaga. Santiago de Xile, Editorial Universitaria, 1997.
- *Carta sobre el Humanismo*. Traducció d'Helena Cortés i Arturo Leyte. Madrid, Alianza, 2000.
- LEVI, Primo: *Trilogia d'Auschwitz*. Pròleg de Philip Roth. Traducció de Francesc Miravittles. Barcelona, Edicions 62, 2005.
- LEVINAS, Emmanuel: *Altèritat et transcendance*. París, Le Livre de Poche, col. Biblio Essais, 2006.
- *Difficile liberté. Essais sur le judaïsme*. París, Albin Michel, 2006.
- LLURÓ, Josep-Maria (coord.): *Història, memòria, testimoniatge. Un llegat per a Europa*. Palma, Leonard Muntaner Editor, 2011.
- MARRUGAT DOMÈNECH, Jordi: *Escriure la vida i la mort. Funció i sentit de l'alquímia poètica en el món actual*. Lleida, Pagès Editors, 2012.
- «Cacera de bruixes en la cultura catalana. Notes al marge d'*Escriure després*», *Els Marges*, núm. 99, hivern 2013.
- MEMMI, Albert, *Le racisme*. París, Gallimard, col. Folio, 1994.
- MESCHONNIC, Henri: *Le langage Heidegger*. París, PUF, 1990.
- «Per posar fi d'una vegada a la paraula Xoà». Traducció de Yael Langella i Arnau Pons, *Segell*, núm. 2, revista jueva de cultura. Palma, Leonard Muntaner Editor (gener-juny 2006).
- OGIEN, Ruwen: *La vie, la mort, l'État. Le débat bioéthique*. París, Grasset, 2009.
- OROZCO, Teresa: *Platonische Gewalt. Gadammers politische Hermeneutik der NS-Zeit*. Hamburg, Argument Verlag, 1995.
- POLLAK, Michael: *L'expérience concentrationnaire. Essai sur le maintien de l'identité sociale*. París, Métailié, 2000.
- PONS, Arnau: *Celan lector de Freud*. Palma, Leonard Muntaner Editor, 2006.
- (coord.): *Escriure després. Formes de racisme refinat, banalització erudita d'Auschwitz*. Palma, Leonard Muntaner Editor, col. Mónjuïc, 2011.
- RASTIER, François: «La postcultura, a partir de George Steiner», traducció d'Arnau Pons (*L'Espill*, núm. 17, tardor 2004); text íntegre a la revista digital *texto*: <http://www.revue-texto.net/Inedits/Rastier/Rastier_Apres-culture_es.pdf>.
- SAND, Shlomo: *Comment le peuple juif fut inventé*. Traducció de Sivan Cohen-Wiesenfeld i Levana Frenk. París, Fayard, 2008.
- SCHIFFER, Daniel Salvatore: *Dialogues du siècle*. París, Wern, 1997.
- STERNHELL, Zeev: *Les anti-Lumières. Du XVIIIème siècle à la guerre froide*. París, Fayard, 2006.
- WISMANN, Heinz: *Penser entre les langues*. París, Albin Michel, 2012.
- ZERTAL, Idith: *La nació i la mort. La Xoà en el discurs i la política d'Israel*. Traducció de Roser Lluch. Palma, Leonard Muntaner Editor, col. Traus, 2006.

1. *Le racisme*, p. 19.
2. *Ibidem*, p. 39.
3. D. S. Schiffer, «L'œuvre de l'âme», *Dialogues du siècle*, p. 168.
4. *Le racisme*, p. 160.
5. «Amb aquest terme, *Muselmann*, ignoro per quina raó els veterans del camp designaven els dèbils, els ineptes, els destinats a la selecció.» Nota de Primo Levi a «Els enfonsats i els salvats», *Trilogia d'Auschwitz*, p. 99. Em pregunto si Maria Muntañer s'havia llegit *Si això és un home* de Primo Levi, *K. L. Reich* d'Amat-Piniella o *L'espècie humana* de Robert Antelme, quan es va posar a treballar amb el material filonazi del Taller Lluetàtic. A *Escriure després* Llibert Tarragó apunta això: «ja sé que no és la regla general, però un dels meus nebots, de 29 anys, ara universitari, no ha rebut mai cap classe sobre la Guerra Civil espanyola al llarg de la seva escolaritat» (p. 201). Es pretén que els universitaris treballin sobre certes coses (d'amics, potser?) quan, molt probablement, encara no han passat per unes lectures i per unes reflexions que els haurien hagut de fer madurar com a persones. I llavors, si s'exposa aquesta disfunció del sistema educatiu, surt el crític Marrugat a esverar-nos amb l'espantall que *Escriure després* incita a l'odi contra els catalans. No hi deu haver en ell com en Cutillas la mateixa mancança, potser? No són tots dos d'una generació que neix just després de la mort de Franco i que es forma en l'amnèsia de la transició i en el gest feliç del passar-pàgina? I allò que han escrit, no és la constatació que el sistema pel qual han passat no acaba d'anar bé? Són de debò nacionalistes, aquesta gent? Si l'any 1933 Hermann Broch publicava *El mal en el sistema de valors de l'art* on s'afirma que «el problema de l'art en si s'ha convertit en un problema ètic», és que allà i en aquell precís moment alguna cosa també va fer ull.
6. *Le racisme*, p. 128.
7. Jordi Marrugat, «Crítica i cultura en el sistema literari català actual», *L'Espill*, núm. 38, tardor 2011, p. 58, n. 96. Ja fa més de vint anys que Seyla Benhabib va voler tenir en compte les aportacions d'una certa postmodernitat –encara que ella mateixa va reconèixer que els noms dels autors de què es valia per emmarcar-la (Foucault, Derrida i Lyotard) no ho feien sinó d'una manera molt vaga (i val a dir que força problemàtica des d'una perspectiva filosòfica mínimament seriosa)– i ja aleshores va remarcar que «el discurs acadèmic de les darreres dècades, en particular sota l'etiqueta del "postmodernisme", ha produït un clima intel·lectual profundament escèptic envers els ideals morals i polítics de la modernitat, la Il·lustració i la democràcia liberal». Vegeu el seu llibre *Situating the Self: Gender, Community, and Postmodernism in Contemporary Ethics* (1992), p. 2 (d'ara endavant: *El Ser y el Otro en la ética contemporánea*, p. 14).
8. Jordi Marrugat, «Cacera de bruixes en la cultura catalana. Notes al marge d'*Escriure després*», *Els Marges*, núm. 99, pp. 92-118. Vegeu també *Escriure després. Formes de racisme refinat, banalització erudita d'Auschwitz*, Palma, Lleonard Muntañer Editor, 2012.
9. Jordi Marrugat, «Cacera de bruixes en la cultura catalana», p. 99.
10. La cursiva és meua; vegeu «El pitjor dels insults», *Avui* (15 març 2007), dins *Escriure després*, pp. 47-49. Llegiu el comentari que en fa Tim Trzaskalik en el mateix volum col·lectiu, «Per un turisme intel·lectual», *Escriure després*, pp. 111-120.
11. Arnau Pons, «Tard i pregon», *Escriure després*, p. 395.
12. Vegeu l'anàlisi que en fa Antoni Mora a «*Funny Games*», *ibidem*, pp. 121-156.
13. Zygmunt Bauman, *Modernidad y Holocausto*. No és cap casualitat que aquest llibre hagi estat analitzat críticament per Ferran Aguiló a *Escriure després*, una altra dada que Marrugat decideix esbandir.
14. Zeev Sternhell, *Les anti-Lumières*, p. 573, n. 4. Per a Zygmunt Bauman –diu Sternhell–, la Il·lustració hauria posat els fonaments no solament d'Auschwitz i del gulag, sinó també de les desgràcies de Ruanda o del Timor oriental. Ara bé, en tant que seguidor de Sternhell, Marrugat no veu cap fissura en l'argumentació de Colomines.
15. Jordi Marrugat, «Cacera de bruixes en la cultura catalana», p. 118.
16. Vegeu més avall «De la crítica vertiginosa», la rèplica d'Antoni Mora a la «Cacera de bruixes en la cultura catalana», de Jordi Marrugat.
17. Hi torno: «He intentat traspassar la línia roja que suposa *per a nosaltres* el genocidi jueu» (la cursiva és meua). Vegeu també l'anàlisi que fa Tim Trzaskalik de la naturalesa d'aquest «nosaltres» a «Per un turisme intel·lectual», *Escriure després*, pp. 111 i ss.
18. Jordi Marrugat, «Cacera de bruixes en la cultura catalana», p. 99.
19. No fa gaire ha sortit a la premsa el cas, a França, de la deportació d'una adolescent gitana kosovar (junt amb tota la família), mentre aquesta feia una activitat escolar, cosa que ha provocat un allau de

- protestes del professorat i dels estudiants. I això que el ministre de l'Interior, Manuel Valls, és socialista. També s'ha sabut que l'assassinat, a Grècia, d'un jove raper antifeixista ha estat a mans d'un afiliat d'Aurora Daurada, i recentment els diputats del partit han perdut la immunitat política.
20. La «protoètica» de Miquel Bauçà a la qual s'ha referit Joan Tomàs Martínez Grimalt en comentar *El crepuscle encén estels*, durant la taula rodona «La poesia i la vida de Miquel Bauçà» a la Casa de Cultura de Felanitx (AELC, XXX Premis Cavall Verd), té alguna continuïtat més enllà de 1992? Cap a on s'haurà obert i desplegat aquest *proto*? És aquesta mena d'ètica germinal el que li féu escriure a *El Canvi*: «Grozny: Quina enveja, ens hauria de fer!»? Si Bauçà està disconforme amb la flaccidesa nacional dels catalans, ha d'utilitzar els civils morts txetxens per fer un acudit picant? O és que *Grozny* «és només una paraula»?
 21. Vegeu la notícia «La Comissió de Convivència proposa la modificació de l'article 510 del Codi Penal» al web de l'Ajuntament de Sabadell: <<http://sabadell.cat/ca/noticies-municipals/20114-la-comissio-de-la-convivencia-proposa-la-modificacio-de-larticle-510-del-codi-penal>>.
 22. Vegeu la «Conclusió» de «Cacera de bruixes en la cultura catalana», p. 118.
 23. Heinz Wismann, *Penser entre les langues*, p. 69.
 24. *Ibidem*, p. 75.
 25. Émile Benveniste, «L'appareil formel de l'énonciation» (1970), a *Problèmes de linguistique générale*, vol. II, pp. 87 i ss.
 26. Hans-Georg Gadamer, ¿Quién soy yo y quién eres tú? Comentario a «Cristal de aliento» de Paul Celan.
 27. Vegeu el capítol «Biografismos» de *Poesia contra poesia*, de Jean BOLLACK.
 28. En la seva defensa del poeta, Peter Szondi va escriure: «Per a un poeta amb pares assassinats als camps alemanys i que afirma la seva judaïtat tal com ho fa Celan, ni Auschwitz ni els horrors nazis són, com pensa Holthusen, un «tema» que seria tractat en un poema i en un altre no. Celan contradiu la frase tan sovint citada d'Adorno segons la qual després d'Auschwitz ja no es poden escriure poemes, i ho fa amb una obra lírica en què Auschwitz és present fins i tot allà on Holthusen no veu «el tema» tractat «d'una manera expressa». Vegeu *Piedra de corazón*, de Jean BOLLACK.
 29. Teresa Orozco ha analitzat l'hermenèutica política de Gadamer en la seva lectura acadèmica de Plató sota el nazisme a *Platonische Gewalt* (1995).
 30. «El pitjor dels insults», dins *Escriure després*, pp. 47-49.
 31. Heinz Wismann, *Penser entre les langues*, p. 14.
 32. Jordi Marrugat, «Cacera de bruixes en la cultura catalana», p. 118.
 33. Henri Meschonnic, «Per posar fi d'una vegada a la paraula Xoà», *Segell*, núm. 2, 2006.
 34. Vegeu l'entrevista que li fa Andreu Navarra al web del *Periódico de Poesía* de la UNAM: <http://www.periodicodepoesia.unam.mx/index.php?option=com_content&task=view&id=2412&Itemid=77>.
 35. Seyla Benhabib, *El Ser y el Otro en la ética contemporánea*, p. 20.
 36. *Ibidem*.
 37. *Ibidem*, 21.
 38. Arnau Pons, *Celan, lector de Freud*.
 39. «Crítica i cultura en el sistema literari català actual», *L'Espill*, núm. 38, p. 41.
 40. Vegeu més avall la rèplica d'Antoni Mora, «De la crítica vertiginosa».
 41. Jordi Marrugat Domènech, *Escriure la vida i la mort. Funció i sentit de l'alquímia poètica en el món actual*, Lleida, Pagès Editors, 2012. (XXXIV Premi Sant Miquel d'Angolasters d'assaig literari; Andorra, 2011.)
 42. *Ibidem*, p. 14.
 43. Aquest debat és recollit en el volum col·lectiu coordinat per Josep-Maria Llorc: *Història, memòria, testimoniatge: un llegat per a Europa* (2011), i inclou les taules rodones que l'Institut Ramon Llull va organitzar l'any 2008 a l'Institut Cervantes de Berlín amb motiu d'una exposició de Francesc Abad al voltant de Walter Benjamin. (No em puc estar de constatar que dos dels autors catalans d'*Escriure després* –un llibre que, segons Marrugat, exerciria un «racisme cultural» contra els catalans– també hagin participat –amb el volum *Història, memòria, testimoniatge: un llegat per a Europa*– en un esforç de visibilització de la història catalana en un context europeu.)
 44. «Testimoniatges inadmissibles», *ibidem*, pp. 97 i ss.
 45. Ho diu en el segon capítol d'*Els enfonsats i els salvats*, «La zona grisa», a *Trilogia d'Auschwitz*, p. 424.
 46. «Tard i pregon», *Escriure després*, pp. 364 i ss.
 47. Vegeu aquests dos textos complementaris: Arnau Pons, «Tornem-ho a provar. (Carta oberta a Bernat Puigtobella)» (<http://www.nuvol.com/opinio/carta-oberta-a-bernat-puigtobella>); i Bernat Puigtobella, «Tens veu i has de parlar» (<http://www.nuvol.com/opinio/tens-veu-i-has-de-parlar>).
 48. Enric Vila vol obviar deliberadament, com també Cutillas i Marrugat, que la persona que va fer

- servir la paraula *antisemita* per primer cop va ser Edith Zertal i no pas jo. Cito la frase de Zertal, amb relació a l'aforisme de Cutillas sobre l'«Holocaust»: «darrere d'aquest suposat afalac als jueus, s'hi amaguen difícilment motius antisemites i fins i tot feixistes»; vegeu *Escriure després*, p. 38.
49. El mateix capítol 4 de *Precarious Life*: «Ser acusat d'antisemita: Israel, els jueus i el risc de la crítica pública». També: «El judaisme, és sionisme?», en espanyol dins l'opuscle *El poder de la religión en la esfera pública*, a cura d'Eduardo Mendieta i Jonathan Vanantwerpen, reeditat com a capítol 5 de *Parting Ways. Jewishness and the Critique of Zionism* (2012). Algun dia els nostres crítics etnicistes s'haurien d'adonar del profit que en poden treure, els catalans, de pensar-se davant de les reflexions alienes, ja que de vegades la problemàtica aliena és molt similar a la pròpia. En aquest sentit, Butler ens ofereix un marc de reflexió pertinent.
 50. Vegeu l'entrevista a Vilaweb de Roger Cassany a Josep Murgades, «Que la prudència no ens faci traïdors»: <<http://www.vilaweb.cat/noticia/4046795/20121012/josep-murgades-propi-ga-ranteix-supervivencia-llengua.html>>.
 51. «Què queda? Queda la llengua materna. (Conversa amb Günter Gaus)», a *Converses amb Hannah Arendt*, a cura d'Adelbert Reif, p. 36.
 52. La meua proposta en aquest sentit és *Nissaga d'abolits* i també *Rúfol de Khlèbnikov*.
 53. «Testimoniatges inadmissibles», *Història, memòria, testimoniatge. Un llegat per a Europa*, p. 98.
 54. Heinz Wismann explica com Bollack li va ensenyar «que era possible lluitar contra la ciència institucionalitzada amb els mateixos mitjans de la ciència. No es tractava pas d'oposar a la ciència la intuïció, el gest estètic o fins i tot una creença, sinó de girar la ciència contra ella mateixa per tal d'atacar-ne les parts esclerotitzades»; vegeu *Penser entre les langues*, pp. 53 i ss.
 55. Des d'aquí agraïxo a Manel Ollé (UPF) que s'hagi posicionat a *L'Avenç* (núm. 393, setembre 2013) després que la revista *Núvol* em publiqués la rèplica a Jordi Marrugat, «Deferència i repetició», i me la despubliqués tot seguit, bo i exposant una curiosa lliçó de moral: «Així no» i «Despubliar».
 56. Remeto a les reflexions de Josep Anton Fernández en la seva entrevista a *Núvol*: «En una Catalunya independent no hi haurà catalans normals».
 57. La traducció francesa és més taxativa: «La relationnalité destitue l'ontologie et c'est, aussi, une bonne chose» (*Vers la cohabitation. Judéité et critique du sionisme*, p. 13).
 58. *Vers la cohabitation*, p. 18.
 59. *Ibidem*, p. 13.
 60. Vegeu el meu text despubliat per *Núvol*: «Deferència i repetició», dins del catàleg de Francesc Abad, *Estratègia de la precarietat* (ACVic / Eumogràfic, 2013), pp. 69-78; també disponible al web de *Mozaika*.
 61. Jordi Marrugat, *Escriure la vida i la mort*, p. 12.
 62. *Ibidem*.
 63. *Ibidem*.
 64. Theodor W. Adorno, *Jargon der Eigenlichkeit* (1964). Són citacions extretes de la introducció (vol. 6 dels *Gesammelte Schriften*, pp. 417 i 418).
 65. Henri Meschonnic, «Per una poètica i una política del pensament del llenguatge», *Escriure després*, pp. 287-332. Cutillas hi és citat a la p. 327.
 66. Günther Anders, *Sur la pseudo-concrétude de la philosophie de Heidegger*, remeto el lector a l'annex del traductor Luc Mercier, p. 106.
 67. Jordi Marrugat, *Escriure la vida i la mort*, p. 9.
 68. Henri Meschonnic, *Le langage Heidegger*, p. 192.
 69. El subtítol del llibre és *Funció i sentit de l'alquímia poètica en el món actual*. Pot ser més argòtic amb això de «funció i sentit»? És per tal de caure en aquesta mena de clixés que Marrugat llegeix poesia?
 70. «Cacera de bruixes en la cultura catalana», p. 101. Marrugat menysté molt aviat, com sol fer sovint, l'abast de les lectures de Meschonnic, sobretot després que aquest hagués tingut un contacte directe amb el fet català, ja que va fer tot l'esforç de què va ser capaç, a pesar de la seva leucèmia, per venir a Barcelona quan Ramon Farrés el va convidar a participar en un seminari sobre traducció literària organitzat per la Institució de les Lletres Catalanes. Tot això no el qualifica per comentar un assaig en català sobre un o diversos autors catalans, però encara que no hagués posat mai el peu a Catalunya sí que té tot el dret de comentar un llibre d'aforismes [sic] com el de Cutillas, en què Baudelaire, Nietzsche, Blanchot, Adorno, Foucault i Heidegger hi són citats, adés represos, adés deformats.
 71. «Apunts sobre alguns aforismes d'Abel Cutillas», *Escriure després*, pp. 275-281, concretament pp. 278-280. Jean Bollack ha volgut reprendre un fragment d'aquests apunts en el seu dietari *Au jour le jour* (2013), nota del 7-8 de maig de 2007, p. 339.
 72. Val a dir que Bollack va conèixer Adorno per la mediació de Szondi, i tots dos es van trobar diverses vegades, alguna d'aquestes per la mediació de

- Scholem. Evidentment, haver conegut un autor no implica res, però en l'afer que ens ocupa no es pot deixar de considerar l'esforç de tots dos homes per abordar l'esdeveniment històric a què al·ludeix Cutillas, així com les possibilitats de la literatura després d'aquest.
73. Heus aquí una frase que podem aplicar perfectament a Marrugat, però que ell ha escrit per criticar tres poetes catalans que, tot i ser prototípicament postmoderns (la cosa bona), serien alhora antiil·lustrats (la cosa dolenta) així que es posen a fer crítica: «En casos com aquest que, a més, quan volen desenvolupar una escriptura crítica, deriven sempre en la inquisició que eludeix l'argument i la prova empírica, tot i tractar-se de manifestacions prototípicament postmodernes, també pot parlar-se, en efecte, d'una actitud antimoderna o, potser millor, antiil·lustrada». L'estil és ben bé deutor del magí d'on ha sortit. El fragment pertany a «Crítica i cultura en el sistema literari català actual», *L'Espill*, núm. 38.
74. Vegeu, per exemple, aquesta notícia acadèmica: «Lecture by Emmanuel Faye: 'The Influence of Catalan Thought (R. Llull, R. Sibiuda) on the Philosophy of the French Renaissance'» (<<http://cgi.stanford.edu/~dept-dlcl/web/node/1362>>).
75. *L'Espill*, núm. 32, 2009.
76. *Escriure després*, pp. 29 i 348.
77. Judith Butler, *Vida precària*, p. 14.
78. Amb *agenciament* intento donar l'*agency* de Butler (capacitat d'actuació, poder d'actuació o de rèplica).
79. He recorregut a dues traduccions del llibre *Excitable Speech*, que són: *Le pouvoir des mots. Discours de haine et politique du performatif* (p. 212) i *Lenguaje, poder e identidad* (p. 258).
80. *Ibidem*, trad. fr. p. 213; trad. cast. p. 259.
81. Vegeu l'apartat «L'ètica, la política i la tasca de la traducció» dins la introducció a *Parting Ways (Vers la cohabitation)*, p. 18).
82. *Lenguaje, poder e identidad*, pp. 20 i ss. *Le pouvoir des mots*, p. 25.
83. Rossel-la Saetta Cottone, «L'aforisme, la bufetada, l'insult», *Escriure després*, p. 249, n. 34. La citació pertany a *Le pouvoir des mots. Discours de haine et politique du performatif*, pp. 23 i ss.
84. Abel Cutillas, *Vivre mata*, p. 100.
85. Per exemple: *Ética marica*, l'assaig de Paco Vidarte, un dels traductors espanyols de Derrida. No em veig amb cor, de moment, d'encetar el llibre *Pensar l'eternitat xueta*, d'Albert Bonnín; el títol em fa rau-rau –i ja en vaig tenir prou amb el *Manifest nacionalista*, d'Ulises Moulines. Davant de les derives ètniques, sempre aconsello el llibre de Shlomo Sand: *Com va ser inventat el poble jueu*.
86. Teresa Forcades explica molt bé aquesta operació en una entrevista filmada per Vilaweb: <<http://www.vilaweb.cat/noticia/4020579/20120615/teresa-forcades-contudent-vaga-general-vaga-general-indefinida.html>>.
87. Judith Butler, *Lenguaje, poder e identidad*, p. 33.
88. *Ibidem*, pp. 35 i ss.
89. *Ibidem*, p. 36.
90. Jueu, homosexual, dona, *marica*, bruixa/bruixes.
91. Vegeu, per exemple, «Sloterdijk, Agamben y Nietzsche: Biopolítica, posthumanismo y biopoder», d'Adolfo Vázquez Rocca, disponible al web de la revista *Observaciones filosóficas*: <<http://www.observacionesfilosoficas.net/sloterdijkagambeny Nietzsche.htm>>.
92. És la forma que utilitzo en la traducció del text de François Rastier, «La postcultura, a partir de George Steiner» (*L'Espill*, núm. 17, tardor 2004); vegeu el text íntegre a la revista digital *texto*: <http://www.revue-texto.net/Inedits/Rastier/Rastier_Apres-culture_es.pdf>.
93. Judith Butler, *Vers la cohabitation*, p. 20.
94. Des d'aquí em vull fer ressò de la polèmica que s'ha produït a França arran de la interpretació que Judith Butler ha fet, a *Parting Ways*, d'unes declaracions de Levinas sobre la qüestió palestina, de les quals es desprendria una absència de «rostre» en els enemics (és a dir, en aquells que ens volen matar o que volen matar el proïme); cf. *Vers la cohabitation*, pp. 40 i ss. La remarca crítica va ser formulada per Bruno Chaouat al blog de *Le monde*: <<http://laphilosophie.blog.lemonde.fr/2013/03/13/debat-judith-butler-ou-levinas-trahi/>>; de seguida va venir la resposta de Judith Butler, «Levinas trahi?»: <<http://laphilosophie.blog.lemonde.fr/2013/03/21/levinas-trahi-la-reponse-de-judith-butler/>>; i, finalment, un aclariment molt pertinent d'Éric Fassin en favor de Butler: <<http://laphilosophie.blog.lemonde.fr/2013/03/22/levinas-butler-eric-fassin-du-bon-usage-des-guillemets/>>.
95. Potser perquè es va adonar que havia provocat una mica més del compte amb la seva notícia, al cap d'uns dies Bernat Puigobella va treure la meua foto de «Som antisemites els catalans?» i la va canviar per la fotografia de l'entrada del camp d'extermini d'Auschwitz. La substitució té el seu què.

96. Enric Casasses, «Balada nova de l'haver fet marso», *Bes nagana*, pp. 162 i ss.
97. «Crítica i cultura en el sistema literari català actual», art. cit.
98. A Blanca Llum Vidal, el seu posicionament en aquest afer, li ha suposat convertir-se, ella també, en el blanc d'una broma de mal gust, en veure com el seu llibre *Homes i ocells* esdevenia *D'ocells i llops*, de la mà del crític Carles Cabrera quan aquest ressenyava la darrera novel·la de Guillem Frontera, també publicada per Club Editor. I és que no saben argumentar ni raonar, i per això han d'actuar tal com actuen. Ni tan sols no els serveix de res haver llegit. Cabrera, a més de ser el director de la revista *Lluc*, ara dirigeix una col·lecció «Teatre» a Lleonard Muntaner Editor.
99. Hannah Arendt, «Ceterum Censeo...» (26. Dezember 1941), *Vor Antisemitismus ist man nur auf dem Monde sicher*, p. 30.
100. *Vers la cohabitation*, p. 28.
101. Hannah Arendt, «Ceterum Censeo...», *Vor Antisemitismus ist man nur auf dem Monde sicher*, p. 35.
102. Per si encara hi ha algun dubte, cito aquesta nota del diari *Ara* (5 març 2013): «Estrasburg, en canvi, no dóna la raó al demandant [Pedro Varela] en la seva queixa per la vulneració dels seus drets a la llibertat de consciència i d'expressió, que Varela havia recorregut sense èxit davant del Tribunal Constitucional.»
103. A *La vie, la mort, l'État. Le débat bioéthique* (2009), Ruwen Ogien proposa la màxima neutralitat ètica de l'Estat (és a dir, el mínim intervencionisme) per tal de preservar i garantir la seva diversitat.
104. Vegeu el pròleg de Javier Sáez i Beatriz Preciado, els traductors, a *Lenguaje, poder e identidad*, p. 12.
105. *Ibidem*, p. 168.
106. «La meva formulació és la següent: *l'Estat produeix el llenguatge de l'odi*», pel fet de situar-lo i definir-lo; *ibidem*, p. 134.
107. *Ibidem*, p. 131.
108. Si llegim el seu blog, ens adonem que hi ha una mena de *marica* que se li fa insuportable. Per tant, el que cal pensar és per què aquesta franca repulsió es barreja d'una manera tan natural amb el seu objecte del desig (la *dona*), convertida, al seu torn, en els «tristos forats» que Abel Cutillas es veu «obligat a follar». Hi ha una convergència manifesta entre aquests dos personatges: aquesta barreja de fàstic i d'atracció, en una rara conjuminació. Cal fer-ne una diagnosi? No són potser dos casos de manual?
109. «El pitjor dels insults», *Escriure després*, pp. 48 i ss.
110. A «Paraules en llibertat», Simona Škrabec posa de manifest i també analitza l'abús de la comparació en Miquel Bauçà; vegeu *Escriure després*, p. 262.
111. Heus aquí una altra dada rocambolesca que se suma a aquesta història: Agustí Colomines, esverat per la seva aparició en el web de *Mozaika* (citada concretament en una nota redactada per Víctor Sorensen, que introdueix el meu text «Deferència i repetició», i en què es fa ressò de tota la polèmica després d'haver llegit *Escriure després*), va aconseguir que *Mozaika* l'incorporés en el seu darrer número en paper, en l'apartat d'entrevistes, tot aprofitant la desorientació de Carles Basteiro-Bertolí, un dels artífexs de la revista. L'objectiu és poder demostrar a tot preu que ell no és antisemita. Una curiosa forma d'esmenar-se des del protagonisme.
112. Judith Butler, «Responder al censor», *Lenguaje, poder e identidad*, p. 219.
113. Bernat Puigtobella, «Tens veu i has de parlar», a *Núvol*: <<http://www.nuvol.com/opinio/tens-veu-i-has-de-parlar>>.
114. Mercè Picornell, «D'acadèmics i distincions. Estudis literaris i dinàmiques de canonicitat», a «El cànon literari i la transmissió de la tradició», revista *Cultura*, núm. 6, pp. 198-22. Vegeu també l'anàlisi que en faig a *Escriure després*, pp. 350 i ss.